

НАЦІОНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ СТРАТЕГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

**ПРІОРИТЕТНІ ПИТАННЯ
ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ ЩОДО КРАЇН АЗІЇ**

Аналітична доповідь

Київ - 2011

ЗМІСТ

Список скорочень	3
Вступ	4
Розділ 1. Особливості сучасного розвитку Азії	5
1.1 <i>Визначення меж і особливостей регіону та характеристика впливу Азії в світі</i>	5
1.1.1 <i>Особливості регіону</i>	
1.1.2 <i>Посилення впливу Азії у світі</i>	
1.1.3 <i>Позиції в міжнародних організаціях</i>	
1.2 <i>Характеристика субрегіонів та інтеграційних процесів</i>	8
1.2.1 <i>Характеристика Північно-Східної Азії</i>	
1.2.2 <i>Характеристика Південно-Східної Азії</i>	
1.2.3 <i>Характеристика Південної Азії</i>	
1.2.4 <i>Субрегіональні інституції та інтеграційні процеси в Азії</i>	
Розділ 2. Поточний стан відносин України з азіатськими державами	15
2.1 <i>Відносини з державами Північно-Східної Азії</i>	15
2.1.1 <i>Китайська Народна Республіка</i>	
2.1.2 <i>Японія</i>	
2.1.3 <i>Південна Корея</i>	
2.2 <i>Відносини з державами Південно-Східної Азії</i>	24
2.2.1 <i>АСЕАН</i>	
2.2.2 <i>Відносини з В'єтнамом, Індонезією, Малайзією, Сінгапуром, Таїландом</i>	
2.3 <i>Відносини з державами Південної Азії</i>	28
2.3.1 <i>Загальний огляд відносин України з південноазіатськими державами</i>	
2.3.2 <i>Відносини з Індією</i>	
2.3.3 <i>Відносини з Пакистаном, Бангладеш і Шрі-Ланкою</i>	
Розділ 3. Інтереси, потенційні можливості і пріоритети політики України у відносинах з азіатськими державами та регіональними об'єднаннями	35
3.1 <i>Інтереси та потенційні можливості розвитку відносин України з азіатськими державами</i>	35
3.1.1 <i>Економічне співробітництво</i>	
3.1.2 <i>Можливості співробітництва з регіональними об'єднаннями</i>	
3.2 <i>Пріоритети розвитку відносин України з азіатськими державами</i>	41
3.2.1 <i>Політична сфера</i>	
3.2.2 <i>Економічна сфера</i>	
3.2.3 <i>Гуманітарна сфера</i>	
Висновки	45

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

G-15 – Група 15-ти – неформальне об'єднання країн, що входять до Руху неприєднання. Наразі до цієї групи входить 18 країн (Group of 15)

IBSA – Діалоговий форум Індії, Бразилії, Південної Африки (Dialogue Forum IBSA - India, Brazil, South Africa)

АРФ - Регіональний Форум АСЕАН (ASEAN Regional Forum) – формальний, офіційний, багасторонній діалоговий майданчик в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні

АСЕАН - Асоціація держав Південно-Східної Азії (Association of SouthEast Asian Nations (ASEAN))

АСЕАН+1 – співробітництво АСЕАН з однією з країн (напр., АСЕАН+Японія, АСЕАН-КНР і т.д.)

АСЕАН+3 – співробітництво у форматі АСЕАН+3 (Японія, КНР, Південна Корея)

АСЕАН+6 – див. *Східно-Азіатський саміт*

АСЕМ - Зустрічі Європа-Азія (Asia-Europe Meeting (ASEM))

АТЕС - Азіатсько-Тихоокеанське економічне співробітництво (Asia-Pacific Economic Cooperation (APEC))

БРІКС – неформальний форум п'яти країн, що розвиваються: Бразилія, Росія, Індія, Китай, Південна Африка (Brazil, Russia, India, China, South Africa (BRICS))

СААРК – Південноазіатська асоціація регіонального співробітництва (South Asia Association for Regional Cooperation (SAARC))

САПТА – Південноазіатська угода про преференційну торгівлю (South Asian Preferential Trading Arrangement (SAPTA))

САФТА - Південноазіатська угоду про вільну торгівлю (South Asian Free Trade Agreement, SAFTA (САФТА))

Східно-Азіатський саміт – співробітництво у форматі АСЕАН+6 (Японія, КНР, Південна Корея, Австралія, Нова Зеландія, Індія). У 2010 р. було вирішено, що США та Росія також приєднуються до самітів.

ШОС - Шанхайська Організація Співробітництва

Примітка

При підготовці доповіді були використані відкриті інформаційні, довідкові, аналітичні та статистичні матеріали Міністерства закордонних справ, Міністерства економічного розвитку і торгівлі, Державного комітету статистики та інших органів виконавчої влади України.

ВСТУП

Азіатський напрям довгий час перебував на периферії зовнішньої політики України. Після здобуття незалежності нашої держави, у рамках перших концептуальних документів був задекларований намір розвивати відносини з “країнами Азіатсько-Тихоокеанського регіону, які відіграють помітну роль у світовій та регіональній політиці, мають високий рівень економічного розвитку, розташовані у стратегічно важливих для Української держави регіонах”, виділивши “нові індустріальні держави”, Японію, Корею, Сінгапур, Індію та Китай в якості найбільш перспективних партнерів¹. Проте, надалі відносини з азіатськими країнами здійснювалися доволі безсистемно.

Невизначеність концептуальних підходів до азіатського регіону визначила звуження відносин України з країнами Азії переважно до економічної співпраці, головним рушієм якої стали інтереси приватних компаній, у першу чергу — українських експортерів та імпортерів товарів та послуг. Водночас, роль держави у розбудові азіатського вектору зовнішньої політики України обмежилась загальною підтримкою розвитку торгівлі. Єдиним винятком стали окремі двосторонні проекти у військово-технічній та аерокосмічній галузях, які також не набули системного характеру.

Збільшення економічної і політичної ваги азіатських країн та посилення політичного значення Азії як регіону взаємодії ключових інтересів провідних держав світу стали чинником кардинальних змін в сучасній системі міжнародних відносин, що, у свою чергу, зумовлює необхідність перегляду Україною своїх підходів до азіатського регіону.

Важливим чинником такої потреби є зміна парадигми зовнішньої політики України, розпочата у 2010 р., в основу якої покладено принципи позаблоковості, прагматизму, розвиток відносин зі стратегічними партнерами, а також орієнтація на національні політичні та економічні інтереси та модернізацію країни.

Україна однозначно позиціонує себе як європейська держава, що не заважає їй мати суттєві економічні інтереси в Азії. Водночас, провідні азіатські країни також вбачають в Україні європейську країну та розглядають український ринок як частину загальноєвропейського. Таким чином, успішний розвиток азіатськими країнами взаємовигідного співробітництва з європейською державою – Україною стає суттєвим чинником інтеграції України до Європи.

Наведені вище чинники вимагають **визначення розвитку відносин з азіатськими країнами (зокрема, КНР, Японією, Індією, країнами АСЕАН) пріоритетним напрямом зовнішньої політики України нарівні з відносинами з РФ, ЄС та США.** Формулювання чіткої мети, стратегії розвитку відносин з азіатським регіоном та конкретних завдань двостороннього співробітництва підвищить ефективність зовнішньої політики України, активізує її зовнішньоекономічну діяльність та допоможе забезпечувати свої інтереси.

¹ Постанова Верховної Ради України “Про Основні напрями зовнішньої політики України”. - 2 липня 1993 року N 3360-XII - Електронний ресурс. Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3360-12>

РОЗДІЛ 1. ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО РОЗВИТКУ АЗІЇ

1.1 Визначення меж і особливостей регіону та характеристика впливу Азії в світі

Під Азією (азіатським регіоном) у міжнародній політичній та політологічній практиці традиційно розуміється макрорегіон, що знаходиться в межах географічної Азії та охоплює країни від Японії на північному сході до Пакистану на заході та від Монголії на півночі до Індонезії на півдні. У політологічному дискурсі даний регіон прийнято поділяти на:

- **Північно-Східну Азію** (Японія, КНР, КНДР, Республіка Корея, Монголія);
- **Південно-Східну Азію** (країни АСЕАН: Бруней, В'єтнам, Індонезія, Камбоджа, Лаос, Малайзія, М'янма, Сінгапур, Таїланд, Філіппіни);
- **Південну Азію** (держави-члени СААРК: Афганістан, Бангладеш, Бутан, Мальдіви, Непал, Пакистан, Індія, Шрі-Ланка).

Попри спільну загальноазіатську динаміку кожен з вказаних регіонів має власну специфіку, що суттєво відрізняє його від решти. У доповіді терміном «регіон» позначатиметься Азія, азіатський регіон, а Північно- та Південно-Східна Азія, Південна Азія визначатимуться як «субрегіони».

1.1.1 Особливості регіону

Загальними особливостями азіатського регіону у політичній сфері є:

- наявність декількох крупних держав, що намагаються розширити свій регіональний вплив та у тій чи іншій формі претендують на регіональне (а в подальшому, можливо, і світове) лідерство;
- існування значної кількості міждержавних та внутрішніх конфліктів різного масштабу та інтенсивності, у тому числі — територіальних конфліктів між найбільшими регіональними державами;
- інтенсивне посилення світової ролі та впливу в регіоні Китаю та намагання окремих азіатських держав протидіяти цьому, в тому числі за підтримки США;
- відсутність традиційних (в європейському розумінні) інтеграційних інституційних утворень, домінування серед політичної еліти азіатських країн думки про безальтернативність збереження та зміцнення державного суверенітету (на відміну від європейської моделі);
- наявність потужного зовнішнього впливу, пов'язаного з військовою присутністю США та їх військовими союзами з окремими державами регіону.

Загальними особливостями азіатського регіону в економічній сфері є:

- висока концентрація значного ресурсного потенціалу: демографічного, економічного, природного, науково-технологічного, інвестиційного;
- динамічний економічний розвиток практично всіх без винятку країн, результатом якого є постійне збільшення частки Азії у світовому ВВП та посилення впливу азіатських економічних процесів на глобальну економіку;
- активний розвиток внутрішньої та позарегіональної торгівлі азіатських держав, значний рівень їх інтегрованості до глобальної економіки та відповідна залежність від міжнародних торгово-економічних та фінансових процесів;
- активний розвиток регіональної економічної співпраці з перспективою подальшої інтеграції на різних рівнях та у різних формах.

1.1.2 Посилення впливу Азії у світі

Роль Азії у світових політичних та економічних процесах поступово зростає протягом тривалого часу. В останнє десятиліття цей процес набув особливої динаміки, що дозволяє говорити про невідворотне перетворення Азії на головний центр тяжіння інтересів всіх без винятку крупних держав світу.

Особливо помітним є економічний прогрес азіатських держав. У 2010 р. за обсягом номінального ВВП Китай посів друге місце у світі, випередивши Японію, яка за даними МВФ знаходилася на другому місці з 1968 р. Таким чином, економіки двох країн регіону, КНР та Японії, обіймають відповідно друге та третє місце у світі. Ще один крупний гравець регіону, Індія, за цим показником посідає 11 місце, а Південна Корея – 15.² Водночас, при розрахунку ВВП на основі методики паритету купівельної спроможності ВВП КНР, Японії та Індії займають відповідно друге, третє і четверте місце у світі, Південної Кореї – 12, Індонезії – 16.³

Згідно з низкою прогнозів, у найближчє десятиліття в результаті прискореного економічного розвитку найбільших азіатських держав спостерігатиметься зміна структури глобальної економіки. За окремими прогнозами, частка ВВП КНР у світовій економіці до 2020 р. зросте до 20%, що зробить КНР найбільшою економікою світу. Відповідна частка ВВП Індії зросте до 7% і за цим показником країна вийде на третє місце у світі, випередивши Японію. За сумарним показником частка трьох найбільших азіатських економік (китайської, індійської та японської) станом на 2020 р. складатиме 32% світового ВВП⁴, а загальна частка Азії зросте до понад 40% світового ВВП⁵.

Одночасно з посиленням економічних позицій у світі найбільших азіатських держав поступово зростає їх вплив на світову політику. Головними чинниками цього процесу є збереження Китаєм та Індією фінансово-економічної стабільності в умовах світової економічної кризи, а також послідовна політика обох держав, спрямована на розширення свого впливу та здобуття вищого статусу у системі міжнародних відносин.

Окремим важливим чинником зміцнення позицій азіатських держав у світі стає швидке нарощування ними військового потенціалу. Переважна більшість країн регіону в силу існування суттєвих загроз їхній безпеці або здійснення курсу на зміцнення свого впливу у регіоні реалізують масштабні програми модернізації збройних сил, пов'язані зі збільшенням оборонних витрат, технічним переоснащенням армій та значними закупівлями озброєнь за кордоном. Неоднозначним чинником посилення Азії в останні десятиліття стало розповсюдження ядерної зброї в регіоні: до числа незвідомих ядерних держав приєдналися Індія, Пакистан та КНДР.

Оборонний бюджет КНР з 1989 р., коли було оприлюднено програму модернізації збройних сил країни, протягом останніх 20 років щороку зростав приблизно на 12%. На 2011 р. анонсовано його подальше збільшення на 12,7% (до 91,5 млрд. доларів США). Слід зазначити, що хоча китайський оборонний бюджет в абсолютних цифрах становить лише 1/7 найбільшого у світі оборонного бюджету США у перерахунку за паритетом купівельної спроможності він сягає приблизно 2/3 оборонного бюджету США⁶.

² International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, October 2010: Nominal GDP list of countries. Data for the year 2010.

³ International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, Data for 2010. - Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2010/02/weodata/weorept.aspx>

⁴ Top 10 largest economies in 2020. // Euromonitor International - Електронний ресурс. Режим доступу: <http://blog.euromonitor.com/2010/07/special-report-top-10-largest-economies-in-2020.html>

⁵ Role of Asian Giants In World Economic Growth. - Economy Watch. - Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.economywatch.com/economy-articles/asian-giants-in-world-economic-growth.html>

⁶ China's Defense Budget - Електронний ресурс. Режим доступу:

Індія у плануванні військових витрат значною мірою орієнтується на паритет з Китаєм, хоча традиційно поступається йому: до 2010 р. щорічно оборонний бюджет Індії зростає на 4 – 5%. У лютому 2011 р. індійським урядом було анонсовано намір збільшити витрати на оборону на 11%⁷. Крім того, Індія на даний момент є найбільшим покупцем озброєнь на світовому ринку і здійснює масштабну модернізацію збройних сил, на яку до 2020 р. заплановано витратити близько 100 млрд. доларів США.

Японія відповідно до статті 9 своєї конституції не може мати збройні сили. Проте, японські Сили Самооборони не поступаються за оснащенням арміям провідних країн світу. До того ж Японія активно співпрацює з США в рамках двостороннього оборонного союзу. Відповідно до прийнятих Японією у 1970-х рр. обмежень оборонний бюджет не може перевищувати 1% ВВП Японії. Це не заважає країні залишатися у десятці країн світу з найбільшими витратами на оборону. Так, у 2010 р. розмір бюджету склав 4683 млрд. єн⁸ (близько 57 млрд. доларів США). У грудні 2010 р. Японія прийняла «Принципи оборонної політики на 2011-2015 рр.», за якими вона кардинально трансформує «базові сили самооборони» на «гнучкі/динамічні сили»⁹. Зокрема, це означає, що Японія легітимізує своє право модернізувати військовий потенціал та підвищувати витрати на оборону більше 1% ВВП у випадку, якщо КНР або КНДР будуть представляти загрозу її безпеці.

У свою чергу у 2006 р. Національна Асамблея Південної Кореї, зважаючи на ситуацію навколо ядерної програми Північної Кореї та нарощування військового потенціалу КНР, прийняла План оборони, яким передбачалося збільшення оборонного бюджету: у 2005-2010 рр. - на 9%, у 2011-2015 рр. – на 7,8% і надалі на 1% щорічно. Загалом планувалося витратити на оборону близько 621 трлн. південнокорейських вон (близько 558 млрд. доларів США)¹⁰. Втім, через складну фінансову ситуацію реалізацію цього плану було дещо відтерміновано.

Нарощування азіатськими державами воєнного потенціалу переважно пов'язано зі сприйняттям ними зовнішніх загроз і, в свою чергу, формує дилему безпеки та, у багатьох випадках, посилює небезпеку гонки озброєнь і шкодить зміцненню атмосфери довіри в Азії.

1.1.3 Позичії в міжнародних організаціях

Попри загальну тенденцію до збільшення ваги Азії у глобальній системі міжнародних відносин на інституційному рівні азіатські держави помітно недостатньо представлені у світових політичних та економічних процесах. В рамках глобальної системи безпеки **помітне місце посідає лише КНР, що має статус постійного члена Ради Безпеки ООН і визнаної ядерної держави в рамках Договору про нерозповсюдження ядерної зброї**. Решта азіатських держав, попри значний демографічний, економічний та політичний потенціал, не володіють відповідним цьому потенціалу впливом і не мають відповідного міжнародного статусу, що обмежує можливості реалізації ними своїх інтересів.

Слабкість позицій азіатських держав в універсальних міжнародних організаціях спонукає окремі з цих держав до намагань започаткувати реформування відповідних організацій або до пошуку альтернативних шляхів реалізації своїх інтересів у світовій політиці.

<http://www.globalsecurity.org/military/world/china/budget.htm>

⁷ India Increases Defense Spending by 11.6 Per Cent to Counter Military Inflation - Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.india-defence.com/reports-5046>.

⁸ *Загальна інформація про оборонний бюджет на 2011 р.* [Heisei 23 Nendo Boei Yosan no Gaoyo]. - Електронний ресурс. Режим доступу <http://www.mod.go.jp/j/yosan/2011/kankei.pdf>.

⁹ National Defense Program Guidelines for FY 2011 and beyond. - Електронний ресурс. Режим доступу http://www.mod.go.jp/e/d_act/d_policy/pdf/guidelinesFY2011.pdf

¹⁰ Defence budget (Korea, South), Defence budget. - Електронний ресурс. Режим доступу <http://articles.janes.com/extracts/extract/cnasu/skors090.html>

Японія та Індія послідовно прагнуть статусу постійних членів РБ ООН і намагаються забезпечити підтримку своїх прагнень з боку інших держав. Держави Південно-Східної Азії поглиблюють регіональну інтеграцію і намагаються виступати на світовій арені єдиним об'єднанням. АСЕАН діє як єдиний блок у діалозі з КНР, Японією та Південною Кореєю (в рамках формату «АСЕАН+3»), Росією, США, Індією, Австралією (в рамках Східно-Азіатських самітів, двосторонніх діалогів та Регіонального Форуму), ЄС (в рамках Зустрічей Азія-Європа).

Індія та Китай намагаються позиціонувати себе у світовій політиці як нові центри економічного зростання, виступаючи в такій якості в рамках БРІКС, ІБСА, та G-15. Індія при цьому позиціонує себе і як певний лідер “світового Півдня”. Якісним показником зростання ваги азійських держав у світовій політиці є збільшення їх частки в МВФ в умовах світової фінансово-економічної кризи.

1.2 Характеристика субрегіонів та інтеграційних процесів

1.2.1 Характеристика Північно-Східної Азії

До Північно-Східної Азії входять Японія, Китай (включно з Тайванем), Республіка Корея, КНДР та Монголія. Іноді цей субрегіон також називають «Східна Азія», але для зручності в доповіді ми дотримуємося назви «Північно-Східна Азія», оскільки під терміном «Східна Азія» часто об'єднуються географічні Північно- та Південно-Східна Азія, що вносить небажану двозначність.

В демографічному, політичному, економічному сенсі цей субрегіон є важливим для світу. Тут проживає понад 1,5 млрд. людей на загальній площі близько 12 млн. кв. км. За кількістю населення Північно-Східна Азія поступається лише Південній Азії.

Важливою особливістю регіону є те, що переважно усі його країни є впливовим регіональними й світовими гравцями, особливо Японія та КНР. Китай є постійним членом РБ ООН, Японія намагається отримати такий статус. Для ЄС Китай є торговим партнером номер два, поступаючись лише США, а Японія і Південна Корея займають відповідно шосте і восьме місце.¹¹ Для США - КНР, Японія та Південна Корея є важливими торговельними партнерами. У 2010 р. за обсягом прямих іноземних інвестицій країни Північно-Східної Азії займали провідні місця у світовому рейтингу: Японія - 8, КНР – 9 (Тайвань – 21), Південна Корея – 25.¹²

У політико-безпековому вимірі субрегіон характеризують наступні особливості:

- *збереження конфліктного потенціалу у «тайванському питанні» КНР;*
- *висока конфліктогенність ситуації на Корейському півострові, пов'язана передусім з розробкою ядерної програми Північною Кореєю;*
- *глибоко вкорінена настороженість Китаю, Південної Кореї та КНДР щодо Японії через історичну пам'ять щодо дій Японії в Другій світовій війні;*
- *зростання витрат КНР на військову сферу і непрозорість цих витрат, що призводить до зростання недовіри і напруженості в регіоні;*
- *військова присутність США та наявність японо-американського та південнокорейсько-американського безпекових союзів, що дратує КНР;*
- *територіальні конфлікти, зокрема у Японії з КНР і Тайванем (острови Саканку/Дяою), Південної Кореї та КНДР з Японією (Такесіма/Токдо), Японії з Росією (Північні території/Курильські острови).*

¹¹ Nicola Casarini, Security Developments in East Asia: What Implications for the EU? *Policy Brief*, Paris: EU Institute for Security Studies, No. 7, February 2011.

¹² Country Comparison: Stock of direct foreign investment – abroad. -Електронний ресурс. Режим доступу: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2199rank.html?countryName=China&countryCode=ch®ionCode=eas&rank=15#ch>

В економічному вимірі субрегіон характеризується високими темпами економічного розвитку, переважно за рахунок КНР, та високою концентрацією інвестиційного капіталу. **КНР і Японія за розмірами ВВП займають відповідно 2 і 3 місце у світі. Проте, зазначені вище політико-безпекові чинники та відсутність довіри у відносинах між державами заважають створенню в субрегіоні будь-яких субрегіональних інституцій. До цього також варто додати жорстку конкуренцію між КНР та Японією за регіональне лідерство. При цьому Південна Корея виконує роль посередника у процесах субрегіональної інтеграції.**

У 1999 р. було започатковано проведення тристоронніх самітів Японія – КНР - Південна Корея. Відтоді відбулося три саміти, наступний (четвертий) планується в травні 2011 р. Незважаючи на дещо символічний характер зустрічей, поступово окреслюється їх практична складова. По-перше, здійснюється тристороння співпраця щодо розробки і підписання т. зв. Тристоронньої інвестиційної угоди¹³, метою якої є розвиток сприятливого інвестиційного клімату для компаній трьох країн, що передбачає створення відповідних юридичних та інституційних умов для інвестування. Більше того, проводяться переговори щодо забезпечення потрібної інфраструктури для сприяння вільному руху інвестиційного капіталу в субрегіоні. По-друге, ведеться активна тристороння співпраця у галузі стандартизації з метою усунення непотрібних технічних бар'єрів і, таким чином, сприяння розвитку торгівлі у Північно-Східній Азії. По-третє, три країни спільно беруть участь у різноманітних науково-технічних проектах, діє Програма спільної дослідницької діяльності (Joint Research Collaboration Program). Зрештою, навіть без підписаної угоди про ЗВТ у виробничій сфері між трьома країнами діє *де факто* вільна зона, оскільки це сприяє розвитку торгівлі як для кожної з країн, так і для субрегіону в цілому. Водночас, одним з найбільш вразливих місць співпраці є сільськогосподарський сектор, щодо якого всі країни субрегіону зберігають низку протекціоністських заходів, що особливо стосується Японії. Також у Японії поки залишаються питання щодо захисту авторських прав японських компаній в КНР.

Слід додати, що на третьому тристоронньому саміті Японія – КНР - Південна Корея **30 травня 2010 р. було прийнято рішення про заснування у 2011 р. секретаріату з тристоронньої співпраці у Південній Кореї, причому робоча мова інституції – англійська.**¹⁴ Це дає підстави говорити про започаткування поступової інституціалізації співпраці, що, зрештою, сприятиме покращенню її ефективності.

До позитивів тристоронньої співпраці варто додати й інтенсивність обмінів (між студентами, працівниками МЗС трьох країн і т. ін.)¹⁵ З огляду на те, що зі зрозумілих причин теперішнє керівництво держав не може змінити стереотипи, що склалися десятиріччями, в усіх трьох країнах ставку зроблено на наступні покоління.

Важливо зазначити, що **всі країни субрегіону зацікавлені у розвитку відносин з Україною з огляду на її геостратегічне розташування та науково-виробничий потенціал.**

1.2.2 Характеристика Південно-Східної Азії

До Південно-Східної Азії традиційно прийнято відносити Філіппіни, Малайзію, Індонезію, Сінгапур, Таїланд, Бруней, Камбоджу, Лаос, М'янму і В'єтнам. Головною рисою цього субрегіону є відносно високий ступінь його інтегрованості, організаційною формою якої є Асоціація держав Південно-Східної Азії (АСЕАН).

¹³ В підписанні цієї угоди зацікавлений Пекін.

¹⁴ Japan-China-ROK Trilateral Summit, Memorandum on the Establishment of the Trilateral Cooperation Secretariat among the Governments of Japan, The People's Republic of China and the Republic of Korea, 30 May 2010. - Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.mofa.go.jp/region/asia-paci/jck/summit1005/memorandum.html>

¹⁵ Розмова з професором одного з провідних університетів Японії.

Країни АСЕАН займають площу 4,5 млн. кв. км і мають населення близько 600 млн. чол. У 2010 р. обсяг номінального ВВП усіх країн АСЕАН склав 1,8 трлн. доларів, що робить його дев'ятою за розміром економікою у світі і третьою в Азії (після КНР та Японії).

Як відомо, головною причиною створення АСЕАН у 1967 р. було протистояння загрози поширення комунізму, особливо з боку В'єтнаму. Тим не менш, саме економічний розвиток став головним об'єднуючим механізмом АСЕАН. Двома додатковим чинниками були співробітництво з Японією та існування китайських торговельних мереж в країнах АСЕАН.¹⁶ При цьому, політико-безпекові питання тривалий час взагалі не були на порядку денному.

Окремо варто зауважити, що, незважаючи на невелику кількість етнічних китайців в країнах АСЕАН, від 2% на Філіппінах до 30% в Малайзії, у приватному секторі частка бізнесу, що належить китайцям, є значною (зокрема, сягає 40% на Філіппінах і 85% в Таїланді).¹⁷ **З огляду на високий рівень співпраці китайських діаспор з материковим Китаєм, це дає підстави говорити про необхідність розвивати економічні відносини України з країнами АСЕАН у контексті розвитку стратегічного партнерства з КНР.**

У політико-безпековій сфері субрегіон характеризується:

- відсутністю інтеграційної інституції, яка б опікувалася питаннями політичного співробітництва і безпеки в субрегіоні;
- занепокоєністю більшості країн щодо необхідності підтримки стабільності в субрегіоні і в кожній з країн;
- наявна конкуренція з боку США, КНР, Японії та Індії щодо свого впливу на субрегіон. Для країн субрегіону особливу складність становить маневрування у «трикутнику» КНР - Японія - Індія;
- військова присутність у субрегіоні США через підтримку двосторонніх безпекових відносин, проведення спільних військових навчань з окремими країнами.

Незважаючи на відсутність інтеграційного механізму в сфері політики і безпеки варто зауважити, що у 2006 р. було засновано механізм зустрічей міністрів оборони країн АСЕАН. Метою цих зустрічей є «обмін думками щодо поточних питань оборони та безпеки, а також існуючих загроз в атмосфері взаємної довіри та кращого розуміння політики країн-сусідів, покращення прозорості й відкритості»¹⁸. Хоча цей механізм ще не дозволяє говорити про початок реалізації регіональних проектів у сфері безпеки, він все ж дає підстави стверджувати, що набуття ними конкретніших форм не виключене.

В економічному вимірі Південно-Східна Азія має наступні риси:

- субрегіон економічно інтегрований, динамічно розвивається і є привабливим для зовнішніх інвесторів, особливо для КНР та Японії;
- АСЕАН як організація є ключовою інституцією в усьому азіатському регіоні, з якою співробітничать держави і навколо якої відбувається створення інших регіональних інституцій (АСЕАН+1, АСЕАН+3) та форумів (АРФ);
- здійснюється активна політика щодо укладання угод про створення зон вільної торгівлі в межах АСЕАН і між АСЕАН та третіми сторонами;
- країни АСЕАН надають перевагу створенню ЗВТ в рамках механізму АСЕАН+1 (Японія, КНР, Індія і т.д.) для уникнення загрози формування залежності від більших за розміром економік.

Фінансові можливості та економічний розвиток субрегіону приваблює провідні країни світу до співробітництва.

¹⁶ Bernhard Seliger, Economic Integration in Northeast Asia – Preconditions and Possible Trajectories, *East Asia Integration Studies*, July 2008.

¹⁷ Bernhard Seliger, Economic Integration in Northeast Asia – Preconditions and Possible Trajectories, *East Asia Integration Studies*, July 2008.

¹⁸ ASEAN Defence Ministers Meeting (ADMM). - Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.aseansec.org/18816.htm>

1.2.3 Характеристика Південної Азії

Південна Азія як регіон в міжнародно-політичному розумінні охоплює вісім держав, об'єднаних у Південноазіатську асоціацію регіонального співробітництва (СААРК) — Індію, Пакистан, Афганістан, Бангладеш, Непал, Шрі-Ланку, Бутан та Мальдіви.

Характерними рисами розвитку регіону є:

- значний демографічний потенціал (в регіоні зосереджено близько 20-25% населення світу, щорічний приріст складає близько 1,5%);
- низький рівень життя значної частини населення (за даними ООН за межею бідності живуть близько 30% населення Південної Азії);
- динамічний політичний розвиток, пов'язаний із залученням регіону до багатьох глобальних процесів (боротьба з міжнародним тероризмом і наркоторгівлею, протидія нерозповсюдженню ядерної зброї);
- низький рівень регіональної безпеки і стабільності (між країнами регіону існує ряд невирішених конфліктів, що зумовлюють значні проблеми у стосунках між ними; крім того, у ряді країн мають місце внутрішньополітичні конфлікти міжетнічного та міжконфесійного характеру);
- значна роль держави в економіках країн регіону, що реалізується через широкі регуляторні повноваження і контроль над окремими галузями та підприємствами в умовах закритого характеру економік.

Безсумнівним центром політичної та економічної ваги у Південній Азії є Індія, на яку припадає близько 80% ВВП регіону¹⁹ і 75% його населення²⁰. Втім, переважна більшість решти південноазіатських держав за своїм демографічним, ресурсним та економічним потенціалом належить до великих та середніх країн і динамічно розвивається. До початку світової фінансово-економічної кризи економіки південноазіатських держав зростали високими темпами. Криза дещо сповільнила економічний розвиток регіону, проте більшості країн субрегіону вдається успішно протидіяти її проявам. Від світової фінансової кризи серед крупних економік регіону серйозно потерпає лише економіка Пакистану, тим не менш зберігаючи позитивну динаміку розвитку. Індійська економіка зберегла в умовах кризи стабільність, швидко відносилася і, поряд з КНР, стала одним з головних донорів стабілізації світової економіки.

Головними чинниками економічного зростання Південної Азії є розвиток інфраструктурних галузей (електроенергетика, транспорт, важка промисловість) та експортно орієнтованого виробництва (легка промисловість, фармацевтика, сільське господарство, сфера інформаційних технологій), приплив іноземних інвестицій, а також зростання внутрішнього попиту. Прискореними темпами в останні роки зростають обсяги зовнішньої торгівлі південноазіатських держав, при цьому обсяги зростання імпорту перевищують обсяги зростання експорту, що пов'язано зі збільшенням попиту на споживчі товари на внутрішніх ринках та необхідністю імпорту державами регіону технологій та обладнання для розвитку власної промисловості і підтримка сільськогосподарського виробництва.

Південна Азія постає доволі важливим елементом сучасного світоустрою. **Чинниками впливу з боку Південної Азії на глобальну безпеку є:**

- конфліктність у відносинах Індії та Пакистану як *де факто* ядерних держав;

¹⁹ За даними Світового Банку. - Електронний ресурс. Режим доступу: <http://siteresources.worldbank.org/SOUTHASIAEXT/Resources/223546-1226350812655/indicators.pdf>

²⁰ Розрахунок за даними Департаменту статистики Організації Об'єднаних Націй. - Електронний ресурс. Режим доступу: <http://unstats.un.org>

- присутність у регіоні великого ареалу конфліктності, пов'язаного з діяльністю ісламських екстремістів в Афганістані, Пакистані, на території Кашміру.

У Південній Азії існує формалізована структура регіональної співпраці – **Південноазіатська Асоціація регіонального співробітництва (South Asia Association for Regional Cooperation, SAARC, СААРК)**, проте за рівнем такої співпраці Південна Азія перебуває далеко позаду безумовного лідера – АСЕАН. Причинами повільного розвитку процесів регіональної інтеграції у Південній Азії є численні конфлікти між державами-учасницями, обережне ставлення менших держав СААРК до будь-яких ініціатив Індії, що можуть розглядатися як спроба посилення її позицій у регіоні, а також досить низький рівень взаємодоповнюваності економік держав регіону.

Протягом першого десятиліття своєї діяльності СААРК, заснована у середині 1980-х рр., розвивалась інституційно за рахунок розширення форматів зустрічей на різних рівнях. У 1995 р. СААРК зробила крок до реалізації моделі економічного регіоналізму, ввівши в дію **угоду про преференційну торгівлю (South Asian Preferential Trading Arrangement, SAPTA, САПТА)**. Приймаючи рішення про формування зони преференційної торгівлі, держави-учасниці розраховували на те, що розширення торговельних зв'язків в рамках СААРК може стати стимулом для інших сфер співпраці, давши поштовх для поглиблення економічної інтеграції, як це мало місце у випадку ЄС та АСЕАН. Протягом 1990-х рр. рамки угоди поступово розширювалися за рахунок збільшення переліку товарів, на які знижувалися митні тарифи. Водночас, САПТА не створила реальної зони преференційної торгівлі, оскільки сама угода була лише рамковою, а частка охоплених нею товарів залишилася відносно невисокою.

Починаючи з 2004 р. СААРК почала активно освоювати нові сфери співпраці та поглиблювати рівень інтеграції економік держав-учасниць. Від концепції розвитку зони преференційної торгівлі СААРК перейшла до концепції формування регіональної зони вільної торгівлі. На саміті СААРК 2004 р. держави-члени підписали **угоду про вільну торгівлю (South Asian Free Trade Agreement, SAFTA, САФТА)**. САФТА передбачала скасування державами СААРК у порядку взаємності тарифних та нетарифних бар'єрів і введення режиму особливого сприяння для найменш розвинених держав. Реалізація САФТА розглядається СААРК як один з кроків до наступного етапу економічної інтеграції — формування Економічного Союзу. Особливістю САФТА є те, що, попри загальну тенденцію до зростання обсягів регіональної торгівлі в останні роки її відносна частка не збільшується у зв'язку з випереджальним ростом торгівлі південноазійських держав з рештою світу.

Розвиток економічної інтеграції в рамках СААРК доповнюється проектами співпраці в інших. У 2005-2007 рр. СААРК зробила крок до реалізації **моделі відкритого регіоналізму**, запросивши до членства Афганістан і надавши статус спостерігачів КНР, ЄС, Японії, США та Південної Кореї. Надалі до 2009 р. статус спостерігачів було надано Ірану, Маврикію, Австралії та М'янмі. Одночасно з прийняттям Принципів співпраці зі спостерігачами у 2008 р. члени СААРК прийняли рішення про введення тимчасового мораторію на надання статусу спостерігача з метою збереження контрольованості даного процесу, упорядкування відносин з чинними спостерігачами та розширення співпраці з ними.

1.2.4 Субрегіональні інституції та інтеграційні процеси в Азії

Вищевикладений аналіз субрегіонів азіатського простору дозволяє зробити **такі висновки:**

По-перше, азіатський регіон є **надзвичайно різномірним без наявності формального загальноазіатського інтеграційного процесу**. У двох субрегіонах, Південній та Південно-Східній Азії, повільно відбуваються інтеграційні процеси в рамках СААРК та АСЕАН відповідно. При цьому у субрегіоні Північно-Східної Азії лише спостерігається зародження механізму співпраці у формі Секретаріату тристороннього співробітництва КНР – Японія –

Південна Корея, який може згодом стати основою для тіснішого співробітництва й інтеграції у певних сферах.

По-друге, **в якості ключової регіональної структури Азії варто розглядати АСЕАН**, що виступає ядром, навколо якого відбувається створення регіональних інституцій, форумів тощо: АСЕАН+3 (Японія, КНР, Південна Корея), АСЕАН+6 або Східно-Азіатський саміт (АСЕАН+3, Австралія, Нова Зеландія, Індія), Регіональний Форум АСЕАН (АРФ). Наразі йдеться рішення, прийняте у 2010 р. щодо розширення формату АСЕАН+6 (Східно-Азіатського саміту) до АСЕАН+8 з включенням США та РФ.

По-третє, у **політико-безпековому плані в Азії спостерігається конкуренція інтересів та політичних впливів КНР та Індії**. У Південно-Східній Азії така конкуренція поступово набуває форм боротьби за вплив. Через сприйняття державами Південно-Східної Азії зростання військової могутності КНР як загрози їх безпеці жодна з країн АСЕАН тісно не співробітничав з Китаєм у військовій сфері (за винятком М'янми). Водночас Таїланд, Малайзія, Індонезія, Сінгапур здійснюють таке співробітництво з Індією. Певний вплив у трикутнику АСЕАН – КНР – Індія відіграє також фактор США, чия присутність у регіоні пов'язана з розміщенням тут військових баз США та досить близькими стосунками з окремими державами АСЕАН.

По-четверте, **в економічній площині формується інший трикутник: АСЕАН – КНР – Японія**, де країни АСЕАН балансують між традиційним економічним партнером Японією та динамічним Китаєм, роль якого у торгівлі АСЕАН із зовнішнім світом в останнє десятиліття різко зросла.

По-п'яте, **усі країни регіону єдині в розумінні того, що реальною альтернативною моделлю регіональної інтеграції в межах Азії може стати створення зон вільної торгівлі на двосторонньому та багатосторонньому рівнях**. Різні за характером та обсягом охоплення товарних груп зони вільної торгівлі включають практично всі без винятку азіатські держави. Часто створення таких зон має політико-стратегічні мотивації. У багатьох випадках такі зони є лише оформленням високого рівня взаємозалежності держав у сфері торгівлі та інвестицій, по суті не створюючи додаткового їх обсягу.

Формально дійсно азіатським форумом можна вважати заснований на базі АСЕАН АРФ, але через те, що до цього майданчика входить 26 країн з різним політичним системами (наприклад, США та КНДР), він не є місцем вироблення спільних рішень та спільної політики. Більше того, основний принцип АРФ – це “комфорт для всіх членів”, що передбачає уникнення протистояння у найбільш болючих питаннях розвитку регіону.

Окремо від АСЕАН слід зазначити діяльність АТЕС як форуму, що був створений за ініціативи Японії та Австралії у 1989 р. для обговорення переважно економічних питань. Щоправда, після терористичних атак 11 вересня 2001 р. до порядку денного АТЕС було додано питання боротьби з тероризмом, проте, слід визнати, що можливості цієї організації поки перебувають на недостатньому рівні для вирішення глобальних чи азіатських загально регіональних проблем. **АТЕС швидше є майданчиком для зустрічей та консультацій.**

У свою чергу, Шанхайська організація співробітництва (ШОС) має на меті розвиток партнерства в політико-безпековій та економічній сферах, але в останні роки демонструє тяжіння до економічної співпраці на противагу координації дій у безпековій сфері.

Азіатський мультилатералізм (багатовекторна багатосторонність) має дві головні риси:

- *потяг до “азіацентризму”, тобто розвитку регіональних інституцій, куди б входили лише азіатські країни (проте, навіть країни регіону розуміють під цим різні речі);*
- *зростання кількості тимчасових механізмів з мінімальною кількістю країн з метою зібрання країн з спільними інтересами й цілями задля вирішення певної проблеми.*

Головні держави регіону (особливо Японія, КНР, Індія) мають різне бачення інституціалізації співробітництва в Азії, що впливає на якість інтеграційних процесів. Наприклад, КНР тяжіє до більш вузького розуміння “Азії” (“азіацентризму”), а Японія та Індія - навпаки, дотримуються ширшого визначення, що передбачає залучення до регіональних утворень таких країн як США, Австралія, Нова Зеландія т.д.). Країни АСЕАН, намагаючись зберегти *статус кво* та балансуючи між Японією, КНР та Індією, концентруються на власних ініціативах, самостійно формують власний порядок денний.

Якщо в економічній сфері певні риси інтеграційності простежуються, то у сфері безпеки проекти по формуванню азійської системи безпеки відсутні. Причиною цього є збереження протиріч у відносинах між провідним державами та конкуренція між ними за регіональне лідерство. Все це дає підстави говорити про існування в регіоні кількох центрів тяжіння: КНР, Японії, Індії та АСЕАН.

Для України, з одного боку, окреслена різномірність Азії представляє складність, зокрема у концентрації на певних питаннях через наявність великої кількості гравців, але, з іншого, дає безліч можливостей для розвитку співробітництва.

РОЗДІЛ 2. ПОТОЧНИЙ СТАН ВІДНОСИН УКРАЇНИ З АЗІАТСЬКИМИ ДЕРЖАВАМИ

2.1 Відносини з державами Північно-Східної Азії

2.1.1 Китайська Народна Республіка

З огляду на представлену НІСД 1 вересня 2010 р. доповідь «Актуальні засади формування стратегічного партнерства України і КНР»²¹, у даній доповіді розглядаються принципові питання українсько-китайських взаємин та наслідки державного візиту до КНР Президента України В.Ф. Януковича 2-6 вересня 2010 р.

Українсько-китайське співробітництво є одним з найважливіших зовнішніх чинників реалізації економічного потенціалу України. Відносини стратегічного партнерства були започатковані вже на першому етапі становлення дружніх двосторонніх зв'язків. Китай надав Україні гарантії безпеки під час відмови нашої держави від ядерної зброї (1994 р.). Україна послідовно підтримувала позицію КНР з т.зв. «чутливих» питань (Тайвань, Тибет). Це визначило високий рівень двосторонньої довіри між нашими країнами й дозволило розпочати співробітництво в аерокосмічній та військово-технічній галузях, створило умови для поступового переходу від «сировинно-побутового» характеру товарообміну до інвестиційно-виробничної співпраці.

Політичні відносини

На жаль, після першого десятиріччя впевненого розвитку українсько-китайського співробітництва у 1994 – 2004 рр. відбулося певне згортання діалогу, в першу чергу на найвищому рівні. Після низки успішних державних (1995 та 2002 рр.) та офіційного (2003 р.) візитів до КНР Президента України Л.Д. Кучми з вини української сторони виникла пауза, що не сприяла розвитку двосторонніх відносин. Досить прикорм є те, що Україна фактично не скористалась значними можливостями для просування своїх інтересів, які надавала Олімпіада у Пекіні у 2008 р.

Проривним з цієї точки зору став 2010 рік. Під час візиту до КНР міністра закордонних справ України К.І. Грищенка в липні 2010 р. було «перегорнуто сторінку» та розпочато новий діалог між урядами двох країн. Саме в ході зазначеного візиту прем'єр Держради КНР Вень Цзябао проголосив: «Нині з'явилися нові шанси для розвитку китайсько-українських відносин. Обидві сторони повинні розширити контакти на високому рівні, поглибити взаємодію з метою відкрити нову сторінку в історії двосторонніх зв'язків».²²

Державний візит до КНР Президента України В.Ф.Януковича у вересні 2010 р. ознаменував початок нового етапу у двосторонніх відносинах. Відновлення діалогу на найвищому рівні між керівниками наших країн є найважливішою передумовою успішного співробітництва у торгово-економічній, науково-технічній та гуманітарній галузях. Пряме, безпосереднє спілкування президента України з лідером Китаю має величезне значення для встановлення нового рівня взаємної довіри. Варто зазначити, що на думку аналітиків «Forbes» у листопаді 2010 р. саме Голова КНР Ху Цзіньтао став найвпливовішою людиною в світі, посунувши з цього місця президента США Б. Обаму.

2 вересня 2010 р. у Пекіні Президент України В. Янукович та Голова КНР Ху Цзіньтао підписали Спільну Заяву між Україною та Китайською Народною Республікою стосовно всебічного підвищення рівня китайсько-українських відносин.

²¹ Курнишова Ю.В., Актуальні засади формування стратегічного партнерства України і КНР, Київ: НІСД, 2010. http://old.niss.gov.ua/Table/01092010/0901_dopov.pdf

²² Літвін І.А., Українсько-китайське співробітництво: від стагнації до прориву // Зовнішні справи. - №11-12, 2010. – С. 32-36.

Сторони підтвердили відданість базовим принципам, зафіксованим у «Спільному комюніке про встановлення дипломатичних відносин між Китайською Народною Республікою та Україною» (від 4 січня 1992 р.), «Спільному комюніке між Китайською Народною Республікою та Україною» (від 31 жовтня 1992 р.), «Спільній декларації між Китайською Народною Республікою та Україною» (від 6 вересня 1994 р.), «Спільній декларації між Китайською Народною Республікою та Україною про розвиток та поглиблення відносин дружби і співробітництва» (від 4 грудня 1995 р.), «Спільній декларації між Китайською Народною Республікою та Україною про зміцнення відносин дружби і співробітництва в XXI столітті» (від 21 липня 2001 р.), а також у «Спільній декларації між Китайською Народною Республікою та Україною» (від 18 листопада 2002 р.).

Лідери двох держав заявили, що докладуть спільних зусиль до наповнення двосторонніх відносин стратегічним змістом, а також започаткування і розвитку відносин стратегічного партнерства. Сторони наголосили, що взаємні візити між двома країнами на вищому рівні та політичний діалог є надзвичайно корисним для поглиблення взаєморозуміння, координації взаємних позицій та активізації взаємовигідного співробітництва.

У Спільній Заяві підкреслено, що взаємна підтримка з питань, що стосуються державного суверенітету, єдності та територіальної цілісності, лежить в основі китайсько-українських відносин.

Україна підтвердила, що підтримує і в подальшому буде підтримувати політику «одного Китаю», виступає проти «незалежності Тайваню» в будь-якій формі, проти вступу Тайваню до міжнародних організацій, членами яких можуть бути лише суверенні держави, а також не здійснюватиме жодних офіційних контактів з Тайванем. Україна підтримує мирний розвиток відносин між берегами Тайванської протоки та справу мирного об'єднання Китаю, вважає тайванське питання виключно внутрішньою справою КНР.

Зі свого боку КНР підтвердила повагу до незалежності України, її суверенітету та територіальної цілісності. КНР високо оцінює рішення України позбутися в односторонньому порядку ядерної зброї та приєднання України в статусі без'ядерної держави до «Договору про нерозповсюдження ядерної зброї», а також підтверджує, що згідно із Заявою Уряду КНР від 1994 року, принципова позиція Китаю щодо незастосування ядерної зброї або загрози її застосування проти неядерних держав та без'ядерних зон поширюється на Україну.

Економічне та науково-технічне співробітництво

Протягом 2010 р. Китай послідовно зміцнював свої позиції на світовому ринку, спочатку посунувши Німеччину з першого місця світових експортерів, а потім Японію з другого місця за розмірами ВВП. Сьогодні КНР – друга після США світова економіка та найбільший експортер світу.

За даними Державного комітету статистики України, у 2010 р. загальний товарообіг між Україною та КНР склав 6,02 млрд. доларів, з яких 1,32 млрд. доларів – український експорт, а 4,7 млрд. доларів – імпорту з Китаю. Основні статті українського експорту складають руди, шлаки та зола (67%), а також котли, машини, апарати (11,8%). Китай експортує до України переважно електричні машини й устаткування (17%), котли, машини й апарати (11%) та одяг трикотажний й текстильний (9%).

В ході державного візиту у вересні 2010 р. Україна і Китай ухвалили рішення про створення Комісії зі співробітництва між Україною та Китайською Народною Республікою зі співголовами на рівні віце-прем'єр-міністрів двох країн для підвищення ефективності двостороннього співробітництва. Перше засідання нового формату Комісії відбулося у Києві у квітні 2011 р. під головуванням першого віце-прем'єр-міністра України А.П.Клюєва та віце-прем'єра держради КНР Чжана Децзяна.

У згаданій Спільній Заяві було зазначено, що між двома країнами існують широкі перспективи розширення співробітництва в торговельно-економічній, інфраструктурній,

інвестиційній, транспортній та інших сферах. Сторони відзначили **появу позитивних тенденцій зростання в двосторонньому торговельно-економічному співробітництві**, яке пододало негативний вплив міжнародної фінансової кризи. Необхідно скористатися нинішнім сприятливим моментом для регулювання структури двосторонньої торгівлі та зміни моделі її зростання, докласти зусиль для збільшення обсягів торгівлі машино-технічною та високотехнологічною продукцією, упорядкувати торгівлю, побудувати сучасні логістичні та торговельні майданчики, активізувати обмін та співпрацю у сфері захисту прав інтелектуальної власності, прискорити реалізацію масштабних двосторонніх проектів з метою створення умов для здорового і стабільного розвитку українсько-китайського торговельно-економічного співробітництва.

Серед пріоритетних галузей українсько-китайського співробітництва, що обговорювалися на найвищому рівні, слід зазначити нафтогазову сферу та ядерну енергетику, будівництво енергетичних об'єктів, науково-технічну та інноваційну сфери, спільні дослідження в базових та високотехнологічних галузях, стимулювання промислового освоєння результатів наукових досліджень.

Окремо слід зазначити **інвестиційний потенціал** українсько-китайського співробітництва. Китай має найбільший у світі золотовалютний резерв (понад 2 трлн дол. США, з яких третина номінована в цінних паперах США). Тиск на Китай з боку американського уряду та федеральної резервної системи США, спрямований на спонукання уряду КНР до зміцнення китайського юаню відносно американського долару, призвів до значної активізації китайського зовнішнього інвестування. Проте, *за даними Державного комітету статистики України, у 2010 р. загальний обсяг китайських інвестицій склав 12,8 млн. доларів, з яких 57% спрямовано в переробну промисловість, 21% - торгівлю, ремонт автомобілів, побутових виробів, 10% - у будівництво.* Останніми роками Китай вкладає значні фінансові ресурси у потенційно цікаві для китайської економіки зарубіжні проекти. Саме з огляду на довгострокову перспективу слід розглядати участь китайських корпорацій у розвідці та розробці корисних копалин українського чорноморського шельфу.

Не менш важливим для Китаю є створення іноземних продовольчих баз, особливо на тлі загострення світової продовольчої кризи та співвідношення частки родючих земель й відсотка населення. Економічна ефективність сільськогосподарського виробництва у Китаї дуже висока, що дозволяє йому не тільки вирішувати продовольчу проблему всередині країни, але й експортувати велику кількість продовольчих товарів. **Втім, у довгостроковій перспективі можливості китайського сільського господарства все ж значно обмежені природними чинниками, що привертає увагу китайського бізнесу до українського чорнозему.**

Роль найбільшого експортера у світі вимагає від КНР уваги до оптимізації міжнародних транспортних потоків та розвитку світової транспортної інфраструктури. Відродження «шовкового шляху», до якого уряд КНР активно залучає всі зацікавлені країни та міжнародні організації, має у першу чергу економічне підґрунтя. Таким чином, розвиток української транспортної мережі в контексті трансконтинентальних перевезень цілком відповідає стратегічним інтересам китайського експорту до Європи і, відповідно, має інвестиційну привабливість для китайського бізнесу.

Серед поточних чинників, що сприяють залученню китайських можливостей до розв'язання нагальних українських проблем слід зазначити певну «перегрітість» китайського внутрішнього будівельного ринку. Уряд КНР всіляко заохочує будівельні корпорації Китаю до міжнародної співпраці та використання китайських потужностей для зведення зарубіжних об'єктів, що має велике значення для України.

Проведені в рамках державного візиту до КНР Президента України В.Ф. Януковича численні переговори та зустрічі ділових кіл надали практичного змісту досягнутим на найвищому рівні домовленостям щодо значної активізації українсько-китайської співпраці. Визначення пріоритетних стратегічних об'єктів в Україні для спільної реалізації з китайськими

партнерами стало рішучим кроком до нових форм двостороннього співробітництва. Наразі спільним українсько-китайським завданням є створення практичних механізмів співробітництва, постійно діючих майданчиків для спілкування українського та китайського бізнесу, всіляке сприяння українським та китайським компаніям та підприємствам у здійсненні конкретних економічних та інвестиційних проектів.

2.1.2 Японія

Японія – третя за розміром ВВП країна у світі. На міжнародній арені Японія відіграє активну роль, особливо в рамках ООН та її інституцій, Великої вісімки, СОТ, Організації економічного співробітництва та розвитку. На регіональному рівні Японія співпрацює в рамках АСЕАН+3, АСЕАН+1(Японія), Трестороннього співробітництва Японія – КНР – Південна Корея, АТЕС, Східно-Азіатських самітів. У двосторонніх відносинах головним партнером Японії є США.

Зовнішня політика та забезпечення національної безпеки Японії спрямовані на виконання 5 ключових завдань:

- 1) *зміцнення японсько-американського безпекового союзу як наріжного каменя зовнішньополітичної діяльності;*
- 2) *новий розвиток зовнішніх відносин в країнах Азії, який передбачає створення спільних інституцій, що стимулювали б розвиток Японії та регіону. У цьому контексті передбачена активна співпраця з країнами регіону, включаючи КНР, Південну Корею, Росію, країни АСЕАН, Австралію, Індію, США;*
- 3) *просування економічної дипломатії, що передбачає прискорення лібералізації торгівлі та інвестицій, розвиток міжлюдських контактів;*
- 4) *вирішення глобальних проблем, зокрема через Офіційну допомогу розвитку (ОДР). (До березневої катастрофи 2011 р. Японія планувала подвоїти обсяг допомоги та приватних інвестицій до Африки до кінця 2012 р., продовжити допомогу Афганістану та Пакистану);*
- 5) *самостійні дії Японії, спрямовані на підтримку безпечного середовища навколо її території.*

Українсько-японські відносини

В Японії існує зацікавленість у розвитку співробітництва з Україною, у першу чергу в сфері торгівлі, розвитку інфраструктури, промисловості, агропромислового комплексу, енергозберігаючих технологій. Великим позитивним фактором для такого співробітництва є відсутність невирішених проблем між двома країнами. Проте у 2010 р. японська сторона була стурбована непрозорою “грою” України щодо нецільового використання грошей, сплачених Японією Україні за схемою “зелених інвестицій” (продаж квоти на викид парникових газів за Кіотським протоколом). В результаті перевірки японські аудитори підтвердили факт використання коштів відповідно до домовленостей, проте скандал негативно вплинув на імідж України серед японських політиків та бізнесменів.

Пріоритетними для японської зовнішньої політики є відносини зі США та державами Азії, причому одним із важливих завдань є економізація дипломатії. В межах Європи **Японія розглядає Україну як важливу європейську державу** з огляду на її географічне розташування між ЄС та РФ, площу, кількість та кваліфікацію населення.

На жаль, з моменту визнання незалежності нашої держави в грудні 1991 до України не було здійснено жодного візиту з боку Японії на найвищому рівні. У 2006 р. відбувся візит тодішнього міністра закордонних справ Японії Таро АСО (в подальшому - прем'єр-міністр

Японії). З українського боку у січні 2011 р. відбувся офіційний візит Президента України В.Ф. Януковича, в ході якого прем'єр-міністра Японії було запрошено відвідати Україну.

В рамках багатосторонніх міжнародних структур Україна і Японія активно співпрацюють, зокрема з питань просування країнами власних кандидатур та документів у рамках міжнародних організацій та робочих органів системи ООН.

Механізми співпраці

З 1997 р. започатковано міжпарламентський діалог між Японією і Україною.

У 1999 р. розпочалися регулярні двосторонні політичні консультації на рівні заступників міністрів закордонних справ, присвячені обговоренню актуальних міжнародних питань та глобальної і регіональної безпеки.

У 2002 р. заснована Координаційна рада з питань економічного співробітництва з Японією при Міністерстві економіки України, а у 2007 р. – Комітет ділового співробітництва «Японія-Україна» японської федерації бізнесу «Кейданрен». У 2008 р. відбулося перше спільне засідання Координаційної ради і Комітету ділового співробітництва. У березні 2009 р. відбулося друге спільне засідання.

У липні 2006 р. під час офіційного візиту міністра закордонних справ Таро Асо відбулося перше (установче) засідання Українсько-японського комітету зі співробітництва на рівні міністрів закордонних справ.

Договірно-правова база

Станом на лютий 2011 р. між Україною та Японією підписано 39 угод. На розгляді та узгодженні знаходяться наступні угоди: 1) про сприяння торгівлі та інвестиціям (угода має забезпечити умови залучення та взаємний захист інвестицій); 2) про науково-технічне співробітництво; 3) про пряме авіасполучення; 4) щодо скасування візового режиму для власників дипломатичних та службових паспортів.

Економіка

Україна зацікавлена у розвитку економічного співробітництва з Японією у сфері високих технологій, залученні інвестицій, зокрема для розвитку інфраструктури та промисловості.

За даними Державного комітету статистики, у 2010 р. обсяг українського експорту до Японії склав 105 млн. доларів. Основні статті експорту складають зернові культури (35%), чорні метали (19%), руди, шлаки та зола (17%). Обсяг імпорту досяг майже 802 млрд. доларів, з яких 67% припадає на наземні транспортні засоби. Таким чином, імпорт майже у 8 разів перевищує експорт. До того ж він зосереджений на імпорті автомобілів з Японії та експорті з України зернових. Така структура двосторонньої торгівлі не відповідає тим можливостям, які існують у Японії та України, особливо враховуючи той факт, що у 2010 р. обсяг експорту Японії склав 765,2 млрд. дол., а імпорту - 636,8 млрд. дол.²³ За даними Японської організації з розвитку зовнішньої торгівлі (JETRO) у 2010 р. торгівельним партнером Японії номер один був Китай, товарообіг з яким склав 301,9 млрд. доларів.,²⁴ на другому місці – США. За даними Бюро перепису США Японія імпортувала з США товарів на загальну суму 60,6 млрд. доларів, а експортувала на 120,3 млрд. доларів.²⁵

Японія імпортує понад 60% сільськогосподарської продукції і для неї представляє інтерес сільськогосподарська галузь України та, за словами прем'єр-міністра Японії Н. Кана,

²³ The World Factbook: Japan. [Електронний ресурс] – Режим доступу:

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ja.html>

²⁴ Japan-China Trade in 2010 Exceeds US\$300 Billion to Set New Record
http://www.japancorp.net/article.asp?Art_ID=23711

²⁵ US Census Bureau, Trade with Japan: 2010 <http://www.census.gov/foreign-trade/balance/c5880.html#2010>

інвестування в неї.²⁶ Через березневу трагедію потреба у продуктах харчування зростає, і можна очікувати на збільшення обсягу експорту сільськогосподарської продукції з України.

Інвестиції

Японія як країна номер один у світі з розвитку і використання енергозберігаючих технологій представляє для нашої країни великий інтерес і можливості у цій сфері, зокрема у впровадженні проектів «зелених інвестицій». Японський бізнес зацікавлений у розвитку співробітництва в енергозбереженні, а також розвитку інфраструктури, розташуванні на території України виробничих потужностей. Проте слід відзначити, що цей інтерес недостатньо реалізується. За даними Державного комітету статистики України станом на кінець 2010 р. загальний обсяг інвестицій в економіку України з Японії склав 131 млн. доларів, з яких 64,2% або 84 млн. доларів. було інвестовано у торгівлю та ремонт автомобілів і побутових виробів. Лише 35,6% або 47 млн. доларів було спрямовано у переробну промисловість. Незважаючи на висловлену зацікавленість в інвестуванні у сільськогосподарський сектор, наразі немає офіційної інформації про реалізацію інвестпроектів у цій галузі. При цьому загальна сума прямих іноземних інвестицій з Японії у 2010 р. склала 720 млрд. доларів,²⁷ з яких значну частину було спрямовано в країни Азії.

Головними вимогами й очікуваннями японського бізнесу щодо України є прозорість економіки, забезпечення стабільного сприятливого інвестиційного клімату, надання гарантій інвестиціям, в т.ч. державних. Ці питання мають стати основою угоди про сприяння торгівлі та інвестиціям, яку у другій половині 2010 р. просувало Посольство України в Японії. На теперішньому етапі через березневу катастрофу цілком можливо передбачити суттєве скорочення інвестиційної діяльності Японії за кордоном.

Науково-технічна та інноваційна сфери

У багатьох галузях розвитку науки і технологій Японія є провідною країною світу. Наприклад, ще у 1969 р. Японія розробила технологію зрідження газу для перевезення скрапленого газу з Аляски. Модернізація вітчизняної економіки потребує таких технологій, але такі проекти залежать від інвестиційного клімату в країні. Саме тому японські компанії наполягають на прозорих умовах інвестування.

Вітчизняні науковці працюють в японських дослідних центрах, зокрема у галузях фізики твердих металів, генної інженерії, хімії та ін. На жаль, на державному рівні Японія та Україна працюють спільно лише з тематики Чорнобильської катастрофи, у той час, як інші сфери залишаються незадіяними. Залишається сподіватися, що після березневої трагедії матиме місце не лише одностороння допомога з боку Японії щодо подолання наслідків техногенних катастроф, але й обмін досвідом,²⁸ що згодом приведе до започаткування спільних науково-дослідних проектів, в тому числі прикладних.

Гуманітарна сфера

Україну та Японію єднає прикрий досвід страждання населення від наслідків ядерної катастрофи. Це стає ще більш актуальним у контексті аварій на АЕС “Фукусіма-1” та “Фукусіма-2”.

²⁶ Summary of the meeting between the President of Ukraine and Prime-Minister of Ukraine (Japanese). - [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.mofa.go.jp/mofaj/kaidan/s_kan/ukraine_1101.html

Загальна сторінка про візит В.Ф. Януковича <http://www.kantei.go.jp/jp/kan/actions/201101/18ukuraina.html>

²⁷ The World Factbook: South Korea. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ks.html>

²⁸ Японія продовжить фінансувати проекти в Україні – Посол Японії в Україні. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.mfa.gov.ua/japan/ua/news/detail/55836.htm>

Хоча серед японців Україна залишається все ще маловідомою, в Україні дуже популярна японська культура, їжа тощо. Збільшення людських обмінів, популяризація України серед японців та збільшення кількості туристичних подорожей японців до України мають наблизити Україну до Японії. Задля цього було узгоджено питання відкриття прямого рейсу Київ-Токіо, але спочатку у вигляді 12 чартерних рейсів протягом літа 2011 р. Внаслідок березневої катастрофи в Японії існує загроза, що ці чартерні рейси можуть стати економічно невиправданими. Тому слід докласти зусиль щодо продовження практики чартерних рейсів наступного року.

Збільшенню міжлюдських контактів не сприяє асиметричній візовий режим. Нині громадяни Японії можуть перебувати в Україні протягом 90 днів без візи, але українські громадяни мають її отримувати заздалегідь у консульстві Японії. Є всі підстави підняти питання перед японською стороною щодо скасування візового режиму для українських громадян.

2.1.3 Південна Корея

Південна Корея – країна з розвинутою економікою, що належить до так званих «азіатських тигрів». Визнанням міжнародного авторитету країни стало обрання з 1 січня 2007 р. міністра закордонних справ Республіки Корея Пан Гі Муна Генеральним секретарем ООН. Південна Корея є членом СОТ, Організації економічного співробітництва та розвитку, “Групи 20”, АТЕС, АСЕАН+3 (Японія, КНР, Корея), Східно-Азіатських самітів та інших міжнародних і регіональних інституцій. Провідними економічними партнерами Південної Кореї є КНР, Японія, США, ЄС.

Пріоритетними завданнями південнокорейської дипломатії є:

- *пожвавлення розвитку економіки країни;*
- *подальший розвиток південнокорейсько-американського безпекового союзу;*
- *досягнення прогресу у вирішенні проблеми північнокорейської ядерної програми.²⁹*

Міністерство закордонних справ і торгівлі Південної Кореї ставить за мету і надалі здійснювати політику, спрямовану на розвиток Кореї як «розвинутої і глобально престижної країни». Основною політико-безпековою проблемою для зовнішньої політики Південної Кореї є міжкорейські відносини і ядерна програма КНДР.

Українсько-південнокорейські відносини

Між Україною та Південною Кореєю не існує питань політичного характеру, які б обтяжували двосторонні відносини. Разом з тим у певних сферах залишаються питання, що вимагають вирішення та активізації двостороннього співробітництва.

За словами Надзвичайного і Повноважного Посла Республіки Корея в Україні Пак Ро Бека Південна Корея «завжди розглядала Україну **як стратегічно важливого партнера**, тому що у наших відносин є великий потенціал для сприяння взаємовигідному співробітництву і загальним інтересам.»³⁰

Україна розглядає Південну Корею як важливого торговельного партнера. З 1 липня 2011 р. між ЄС та Південною Кореєю набуде чинності угода про вільну торгівлю, що за оцінками експертів суттєво збільшить товарообіг між двома сторонами. У цьому контексті Україна потенційно виступає як перспективний партнер для корейських компаній, що планують увійти або розширити свою присутність на ринку ЄС. У 2009 р. під час зустрічі з тодішнім

²⁹ Ministry of Foreign Affairs and Trade: Key Diplomatic Tasks. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.mofat.go.kr/english/political/tasks/index.jsp>

³⁰ Привітальне слово Посла Республіки Корея Пак Ро Бека «Ласкаво просимо на сайт Посольства Республіки Корея», червень 2008 р. <http://ukr.mofat.go.kr/eng/eu/ukr/mission/greetings/index.jsp>

прем'єр-міністром України Ю. Тимошенко президент Південної Кореї Лі Мйон Бак зауважив, що "Корея сприймає Україну як важливий центр корейських інвестицій у регіоні Центральної і Східної Європи."³¹ Під час того ж візиту президент Південної Кореї висловив намір відвідати Україну найближчим часом на запрошення української сторони, проте візит до сих пір не відбувся. Поновлення запрошення і організація такого візиту на вищому рівні безумовно сприятиме пошвавленню двосторонніх відносин. Цьому також сприяє і той факт, що **Україна виважено підходить до оцінки ситуації на Корейському півострові**, наголошуючи на необхідності мирного розв'язання проблемних питань та повного звільнення півострова від ядерної зброї.

Механізми співпраці

Досягнуто досить високого рівня співробітництва між законодавчими органами обох держав: Верховною Радою України та Національною Асамблеєю Республіки Корея. У Верховній Раді України створена Українсько-корейська асоціація міжпарламентських зв'язків, в парламенті РК діє Корейсько-українська асоціація міжпарламентських зв'язків.

У 2008 р. на четвертому засіданні Спільного комітету з питань торгівлі було досягнуто домовленості щодо перетворення цього комітету в Міжурядову українсько-корейську комісію з питань торговельно-економічного співробітництва з ширшими повноваженнями. Також діє Спільний українсько-корейський комітет з науково-технічного співробітництва. Відбулися три засідання цього комітету: перше – у 2001 р. в Києві, друге – у червні 2005 р. в Сеулі, третє – у червні 2007 р. у Києві. Проведення Четвертого засідання Комітету планувалося провести у 2010 р. в Сеулі. У жовтні 2008 р. було проведено перше установче засідання Спільної українсько-корейської комісії зі співробітництва у сфері оборонної промисловості та матеріально-технічного забезпечення.³²

Договірно-правова база

За інформацією МЗС України станом на лютий 2011 р. договірно-правова база налічує 66 чинних документів. Нині на розгляді корейської сторони перебувають наступні проекти: 1) Меморандум про взаєморозуміння та співробітництво в галузі територіального розвитку та будівництва між Міністерством регіонального розвитку та будівництва України та Міністерством земельних ресурсів, транспорту та морських справ Республіки Корея; 2) Угода про співробітництво між Міністерством внутрішніх справ України та Міністерством адміністрації і громадської безпеки Республіки Корея; 3) Угода про співробітництво між Київським національним університетом ім. Т. Шевченка і Корейським університетом міжнародних досліджень «Ханкук»; 4) Меморандум про взаєморозуміння між Міністерством оборони України та Агентством програм оборонних закупівель Республіки Корея (DAPA) про взаємне визнання державного гарантування якості оборонної продукції та послуг.

Економічна співпраця

Для України пріоритетними напрямками розвитку економічної співпраці з Південною Кореєю є енергетика, машинобудування, розвиток новітніх технологій, інфраструктурні проекти у дорожньому господарстві. У відповідності до ст. 2 чинної з 1997 р. Торговельної Угоди у двосторонній торгівлі між Україною та Республікою Корея діє режим найбільшого сприяння.

³¹ Президент Республіки Корея впевнений, що під керівництвом Юлії Тимошенко Україна подолає фінансову кризу, 16 липня 2009. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=228987772

³² Відбулося перше засідання Спільної українсько-корейської комісії зі співробітництва у сфері оборонної промисловості та матеріально-технічного забезпечення, 31 жовтня 2008 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.rainbow.gov.ua/news/896.html>

За даними Державного комітету статистики України у 2010 р. експорт України до Південної Кореї склав 498 млн. дол. (0,12% від усього південнокорейського імпорту, що склав 418 млрд. доларів³³). Основними статтями українського експорту були: чорні метали (80%) та зернові культури (11%).

У 2010 р. імпорт до України з Південної Кореї склав 786 млн. дол. (0,17% від усього південнокорейського експорту, що склав 466 млрд. дол.³⁴). Основними статтями імпорту були: наземні транспортні засоби (30%), електричні машини та устаткування (22%), котли, машини, апарати і механічні пристрої (16%).

Інвестиції

Загальна сума прямих іноземних інвестицій з Південної Кореї у 2009 р. склала 115,6 млрд. доларів. Водночас загальна сума прямих іноземних інвестицій в економіку Південної Кореї склала близько 112 млрд. доларів у 2010 р.³⁵ За даними Державного комітету статистики на кінець 2010 р. обсяг залучених в економіку України південнокорейських інвестицій становив 171,5 млн. дол., що складає 0,4% загального обсягу залучених прямих іноземних інвестицій до економіки України. 92% цієї суми інвестовано у переробну промисловість України.

Іде досить активна співпраця у сфері залізничного транспорту. У липні 2009 р. було підписано Меморандум про взаєморозуміння між Державною адміністрацією залізничного транспорту України та компаніями «Hyundai Rotem» і «Hyundai Corporation» щодо співробітництва в галузі промислового будівництва сучасного залізничного рухомого складу. 2 листопада 2010 р. під час робочого візиту до Сеула віце-прем'єр-міністра з питань Євро-2012 Б. Колеснікова був підписаний протокол про наміри поставити в Україну 6 швидкісних електропоїздів компанії «Hyundai Rotem», які планується використати під час проведення Євро-2012.³⁶

Науково-технічна та інноваційна сфери

Республіка Корея зацікавлена у створенні спільних наукових центрів, обміні досвідом, підготовці спеціалістів. Співробітництво у сфері інформаційних технологій може сприяти втіленню інноваційної моделі розвитку української економіки. У липні 2009 р. було підписано міжурядову Угоду щодо створення Українсько-корейського навчального центру інформаційних технологій в НТУУ «КПІ».

Гуманітарна сфера

Через географічну віддаленість двох країн міжлюдські контакти обмежені. За даними МЗС України у Південній Кореї перебуває від 700 до 900 громадян України, які тимчасово працюють, навчаються або перебувають у шлюбі з громадянами Південної Кореї.

Окремим питанням гуманітарного характеру, яке суттєво впливає на усі сфери двосторонніх відносин, в тому числі на політичний діалог, є питання, пов'язані з **етнічними корейцям, що проживають на території України**. Станом на лютий 2011 р. в Україні проживає близько 30-33 тис. етнічних корейців, з яких лише 13 тис. осіб мають громадянство України. Таким чином постає проблема визначення їх статусу, забезпечення роботою, соціально-побутовими та культурно-освітніми умовами тощо.

³³ The World Factbook: South Korea. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ks.html>

³⁴ The World Factbook: South Korea. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ks.html>

³⁵ The World Factbook: South Korea. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ks.html>

³⁶ Украина создаст СП с корейской Hyundai, 9 грудня 2010 р. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://minprom.ua/news/57455.html>

Уряд та Національна Асамблея РК приділяють велику увагу вирішенню проблем етнічних корейців, які проживають в Україні, виділяючи на ці цілі бюджетні кошти. Сеул також прийняв рішення щодо залучення провідних корейських фірм до реалізації проектів на території України зі створення відповідної соціальної інфраструктури для етнічних корейців. На двосторонньому рівні планується реалізувати кілька проектів в економічній площині, зокрема професійно-технічне навчання етнічних корейців та українських фермерів і надання для сільськогосподарських працівників мікрокредитів на розвиток їх діяльності та вивчення корейської мови.

Взаємоприйнятне вирішення проблеми етнічних корейців в Україні слугуватиме для офіційного Сеулу вагомим політичним чинником у контексті подальшої активізації двосторонніх відносин. Кроки, вже здійснені українською стороною, сприймаються позитивно як владою, так і суспільством Південної Кореї.

Спрощення візового режиму для громадян України

В Україні з Південною Кореєю діє асиметричний візовий режим для поїздок громадян України. У 2006 р. було підписано Угоду про безвізовий в'їзд громадян Республіки Корея в Україну терміном до 90 днів та відміну оплати віз для громадян обох країн. Проте, питання щодо запровадження безвізового режиму для громадян України, які в'їжджають на територію Республіки Корея терміном до 90 днів ще не вирішено.

Встановлення прямого повітряного сполучення Київ – Сеул

Україна зацікавлена у встановленні прямого повітряного сполучення між Києвом та Сеулом, що потенційно сприятиме як активізації співпраці в економічній сфері, так і розвитку туризму. На користь відкриття лінії Київ-Сеул свідчить і скасування віз для громадян Південної Кореї. Разом з тим, через світову фінансово-економічну кризу у 2008-2010 рр. помітно скоротився пасажиропотік, що дещо ставить під сумнів економічний успіх започаткування прямого авіасполучення Київ-Сеул.

2.2 Відносини з державами Південно-Східної Азії

2.2.1 АСЕАН

Значний потенціал розвитку торговельно-економічної співпраці України з країнами АСЕАН, на жаль, все ще не використовується повною мірою. Розвиток ділового співробітництва з країнами АСЕАН стримується наступними факторами:

- гостра конкуренція на регіональному ринку;
- традиційні зв'язки членів Асоціації з японськими, американськими, європейськими, китайськими (в т.ч. тайванськими) компаніями, які активно діють на ринках країн Південно-Східної Азії;
- обмеженість експортних ресурсів України, у деяких випадках недостатня якість українських машин та обладнання, відсутність можливостей проведення активної кредитної політики та ін.

Нагальними питаннями залишаються:

- започаткування співпраці з АСЕАН, у т.ч. акредитація представника України при АСЕАН;
- налагодження ефективного функціонування існуючих механізмів двосторонньої співпраці з країнами АСЕАН (політичні консультації, міжпарламентські комісії, ділові ради) та здійснення контролю за виконанням досягнутих домовленостей;

- організація прямих авіаційних сполучень з окремими країнами регіону (В'єтнам, Сінгапур);
- запровадження безвізового режиму поїздок громадян;
- створення зон вільної торгівлі з окремими країнами АСЕАН, що, у свою чергу, має сприяти зростанню обсягів торгівлі та інвестицій, а також підвищенню довіри з боку потенційних інвесторів.

При цьому ключовими моментами відповідних угод мають стати лібералізація торгівлі товарами і послугами, інвестиційний режим, спрощення митних процедур, сприяння конкуренції, доступ до державних закупівель, співпраця у сфері захисту інтелектуальної власності тощо.

2.2.2. Відносини з В'єтнамом, Індонезією, Малайзією, Сінгапуром, Таїландом

В'єтнам

Україну та В'єтнам поєднують тривалі і досить тісні зв'язки, пов'язані з участю українських фахівців у післявоєнній відбудові В'єтнаму та розвитку його економіки. На сьогоднішній день країни підтримують політичні контакти, розвивають торгово-економічну співпрацю, підтримують стосунки у гуманітарній сфері.

Важливою подією у розвитку українсько-в'єтнамських відносин став державний візит до В'єтнаму Президента України В.Ф. Януковича у березні 2011 р. Зокрема, з даним візитом пов'язані помітні зрушення у забезпеченні співпраці України та В'єтнаму у банківській та освітній сферах, а також взаємному захисті інвестицій.

Особливістю українсько-в'єтнамських відносин є широка договірна база, що охоплює не лише загальні, але й ряд галузевих угод, зокрема у військово-технічній галузі, освіті тощо. В'єтнам є однією з небагатьох азіатських держав, що підписали з Україною угоду про реадмісію. Підписання такої угоди істотно спрощує питання співпраці у сфері освіти, що має значні перспективи з огляду на значний інтерес В'єтнаму до українських вищих навчальних закладів та існування тривалої традиції навчання в'єтнамських студентів в Україні.

Регулярні контакти між двома країнами здійснюються в рамках засідань Міжурядової українсько-в'єтнамської комісії з питань торговельно-економічного та науково-технічного співробітництва. Останнє засідання відбулося у травні 2010 р. Діє Міжурядова координаційна комісія з питань військово-технічного співробітництва.

Основою економічної співпраці є торгівля товарами, що в останні роки швидко зростала з помітним позитивним для України сальдо. Станом на 2010 р. В'єтнам був четвертим торговельним партнером України у Південно-Східній Азії (після Індонезії, Таїланду та Малайзії), обсяг товарообігу склав 254 млн. дол. Проте, роком раніше В'єтнам з товарообігом у 360 млн. дол. посідав третю сходинку. Основою українського експорту до В'єтнаму є товари традиційної для України групи – металопрокат, зернові, хімічні добрива.

Головною проблемою українсько-в'єтнамських відносин на даному етапі є стрімке скорочення двостороннього товарообігу. За результатами 2010 р. український експорт до В'єтнаму скоротився у чотири рази порівняно з аналогічним періодом попереднього року, що при незначному скороченні імпорту призвело до скорочення позитивного для України сальдо двосторонньої торгівлі.

На відміну від співпраці України з багатьма іншими азіатськими державами, в українсько-в'єтнамських відносинах помітним є компонент спільних проєктів у технологічних галузях, передусім енергетиці. Українськими компаніями у В'єтнамі реалізовано проєкти зі спорудження та обслуговування другої за розмірами в країні гідроелектростанції Ялі, реконструкції інших ГЕС, спорудження магістральних ліній електропередач.

Найбільш перспективними для розвитку виробничо-інвестиційної співпраці є електроенергетика (модернізація та спорудження енергетичних об'єктів), суднобудування,

військово-технічна сфера (продаж нових систем озброєнь та ремонт і модернізація озброєнь радянського виробництва), літакобудування (передусім – модернізація великого парку літаків АН), промислове машинобудування, геологорозвідка.

Значний потенціал виробничої кооперації України та В'єтнаму залишається нереалізованим, що особливо помітно на прикладі останніх кількох років, коли участь українських компаній у реалізації крупних інфраструктурних проектів на території В'єтнаму скоротилася. Разом з тим, як було зазначено в рамках державного візиту до В'єтнаму Президента України В.Ф. Януковича у березні 2011 р., сторони вбачають значний **нереалізований потенціал співпраці** у таких галузях як машинобудування, атомна енергетика, сільське господарство, ВПК, освіта, наука і технології, культурна та гуманітарна сфери.

В'єтнам як важливий партнер у Південно-Східній Азії може стати для України однією зі сполучних ланок для доступу до АСЕАН та Азіатсько-Тихоокеанського регіону. У В'єтнамі існують сприятливі умови для реалізації Україною проектів з розвитку спільного виробництва, зокрема з організації виробництва з залученням українських технологій, розвитку енергетичної, транспортної, промислової інфраструктури. Реалізація таких проектів на території В'єтнаму дає Україні можливість отримати стартову площадку для виходу на ринки інших держав Південно-Східної Азії.

Індонезія

Україна зацікавлена у розвитку політичного діалогу та всебічного економічного співробітництва з Індонезією, яка є одним із найбільш перспективних економічних партнерів у Південно-Східній Азії. При цьому потенційні можливості торговельно-економічного співробітництва між двома країнами задіяні не повною мірою. За даними Держкомстату України у 2010 р. двосторонній товарообіг склав 762 млн. дол. Україна експортувала переважно чорні метали на суму 332 млн. дол. (94% усього експорту), а імпортувала здебільшого жири та олії (235 млн. доларів (57,5% усього імпорту)), а також руди, шлаки, золу (77 млн. дол. або 19% усього експорту).

Перспективними галузями співпраці з індонезійською стороною є проектування, будівництво, реконструкція та модернізація металургійних, енергетичних, видобувних підприємств; співробітництво у сфері дослідження та мирного використання космосу; військово-технічне співробітництво; проектування, будівництво і модернізація машинобудівних та нафтопереробних підприємств; розробка та будівництво нафто- і газопроводів; геологічна розвідка; будівництво морських портів; торговельне судноплавство; суднобудування.

За інформацією МЗС України, станом на лютий 2011 р., двостороння договірно-правова база українсько-індонезійських відносин налічує 15 документів, ще 10 угод знаходяться на розгляді, серед яких – угода про співробітництво в оборонній галузі, угода про співробітництво у галузі досліджень, науки та технологій, угода про співробітництво у сфері туризму.

Малайзія

Двосторонні відносини України з Малайзією знаходяться на низькому рівні. Останні візити на вищому та високому рівнях відбулися у 2002-2003 рр. З 1991 р. так і не відбулося жодного візиту на рівні Президента України до Малайзії.

Політичні контакти відображаються і на торгово-економічному співробітництві, яке обмежується лише незначним товарообігом, що, за даними Держкомстату, у 2010 р. склав 268 млн. дол., з яких 97 млн. дол. склав український експорт.

За інформацією МЗС України підписано 5 двосторонніх угод, а ще 11 знаходяться на розгляді.

Пріоритетними напрямками розвитку торговельно-економічних відносин є співробітництво в галузі енергетики, суднобудування, хімічної промисловості, сільського господарства,

металургійної галузі, аерокосмічної галузі; ВТС (бронетехніка, авіаційне обладнання, радіолокаційне обладнання, військові кораблі).

Сінгапур

Сінгапур є визнаним регіональним і світовим фінансово-економічним центром та надзвичайно перспективним торговельно-економічним й інвестиційним партнером. Активізація українсько-сінгапурських ділових контактів створить додаткові стимули для зростання економік, сприятиме інноваційному розвитку України. У цьому контексті важливе значення має створення найближчим часом Українсько-сінгапурської ділової ради, запропоноване Президентом України В.Ф Януковичем під час державного візиту до Республіки Сінгапур у березні 2011 р.³⁷

У свою чергу, місткий український ринок, значна потреба в інвестиційних ресурсах, статус України як транзитної держави потенційно приваблюють сінгапурських підприємців. Обсяги двосторонньої торгівлі у 2010 р. становили трохи більше 190 млн. дол., що не відображає реальних можливостей. Наразі актуальним є відновлення консультацій стосовно українсько-сінгапурської Угоди про вільну торгівлю та активізація конструктивного діалогу з неузгоджених питань, а також прискорення завершення внутрішніх процедур, необхідних для погодження і підписання двосторонніх угод, які перебувають на розгляді.³⁸ Підписання угод про повітряне сполучення - тобто відкриття прямих рейсів між Україною та Сінгапуром - та про морське торговельне судноплавство сприятимуть як збільшенню обсягів торгівлі, так і посиленню присутності України в країнах Південно-Східної Азії.

Україна зацікавлена у реалізації спільних проектів у сфері нафто- і газовидобутку, нафтохімічній галузі, машино- та авіабудуванні, розвитку ракетно-космічних технологій, аграрному секторі, транспорті та логістиці, медицині, туризмі, освіті та науці. Прикладом співпраці у сфері високих технологій могла б стати спільна робота українських і сінгапурських компаній, вчених з оновлення угруповання космічних апаратів Сінгапура, призначених для дистанційного зондування поверхні Землі.

Відкриття посольства України в Республіці Сінгапур у 2003 р. сприяло активізації співробітництва країн у торговельно-економічній сфері. Безумовно, ще більшому поживавленню відносин між нашими країнами сприяло б відкриття посольства Республіки Сінгапур в Україні.

Таїланд

Незважаючи на важливе місце Таїланду в субрегіоні, його активну роль в АСЕАН, співпрацю з Японією, КНР, США та іншими державами, українсько-таїландські відносини залишаються на початковій стадії свого розвитку. Водночас, між Україною і Таїландом не існує принципових проблемних питань характеру, які перешкоджали б розвитку плідного двостороннього співробітництва. Проте, з 2004 р. не відбувалося візитів чи зустрічей на рівні глав держав, урядів чи зовнішньополітичних відомств України та Таїланду через внутрішньополітичні чинники як в Таїланді, так і в Україні. Не сприяє розвитку політичного діалогу між обома країнами акредитація в нашій країні посла Королівства в Москві за сумісництвом. З 2008 р. Україна порушує питання щодо акредитації в Україні за сумісництвом посла Таїланду в одній зі східноєвропейських країн, насамперед Польщі. Одним з головних

³⁷ Відбулася зустріч Президента України і Прем'єр-міністра Сінгапуру. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/news/19657.html>

³⁸ Спільна заява України і Республіки Сінгапур щодо державного візиту Його Високоповажності Президента України Віктора Януковича до Республіки Сінгапур, 27-29 березня 2011 р. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/news/19664.html>

аргументів є те, що Посол Таїланду в РФ акредитований за сумісництвом ще в 7 країнах і об'єктивно не має достатніх можливостей приділяти увагу розвитку співпраці з Україною.

Вагомим прогресом стало проведення 9 вересня 2009 р. в Києві перших політичних консультацій між МЗС України та МЗС Королівства Таїланд на рівні заступників міністрів.

Угода про створення Міжурядової українсько-таїландської Спільної комісії з питань двостороннього співробітництва була підписана ще у 2002 р., але проведення її першого засідання неодноразово переносилося. Таїландська сторона повідомила про принципову готовність Прем'єр-міністра Таїланду А. Вейдждживі здійснити візит в Україну у 2011 р. Разом з тим, у другому кварталі 2011 р. в Таїланді очікується проведення дострокових парламентських виборів і, відповідно, формування нового уряду, що може позначитися на здійсненні згаданого візиту.

Нестабільний розвиток політичних відносин позначається на двосторонній торгівлі. За даними Держкомстату у 2010 р. український експорт до Таїланду склав 433 млн. дол. (90% - чорні метали), а імпорт – 157 млн. дол.

З боку України існує зацікавленість у проведенні другого раунду консульських консультацій між МЗС України і МЗС Таїланду у 2011 р., в рамках якого планується поновити розгляд питання про одностороннє введення таїландською стороною безвізового режиму для громадян України, які відвідують Таїланд з туристичною метою строком до 30 діб.

2.3 Відносини з державами Південної Азії

2.3.1 Загальний огляд відносин України з південноазійськими державами

Економічне співробітництво

На держави Південної Азії припадає 19% товарообігу України з азіатськими державами, що передусім пов'язано із розміщенням у цьому субрегіоні Індії. Внаслідок об'єктивної асиметричності Південної Азії решта держав регіону знаходяться у тіні Індії, що повною мірою стосується і відносин України з цим регіоном. Індія є безумовним центром інтересів України у Південній Азії. Станом на 2010 р. на Індію припадало близько 85% товарообігу України з південноазійськими державами та така ж частка експорту України до цього регіону.

Додатковим чинником, що може сприяти розвитку співпраці України з державами Південної Азії, є відносно невисокий рівень їх технологічного та економічного розвитку, що зумовлює інтерес до іноземних технологій у базових та інфраструктурних галузях, передусім енергетиці, транспорті, видобувній та переробній промисловості. Технологічні можливості України відповідають потребам країн регіону, що дає українським компаніям можливість брати участь у реалізації масштабних інфраструктурних проектів, які реалізуються урядами південноазійських держав із залученням іноземних технологій, а також брати участь у пов'язаних з цими проектами державних закупівлях. Окремої уваги заслуговує військово-технічна сфера. Південноазійські держави (перш за все Індія, Пакистан та Шрі-Ланка) активно здійснюють модернізацію своїх збройних сил і у значних обсягах закуповують озброєння за кордоном.

Загальний обсяг товарообігу між Україною та державами Південної Азії у 2010 р. склав 2,485 млрд. дол., незначно збільшившись порівняно з 2009 р. При цьому обсяг торгівлі з рештою держав, крім Індії, помітно скоротився внаслідок істотного скорочення українського експорту. Особливо помітно це у випадку Пакистану та Бангладеш, український експорт до яких порівняно з 2009 р. скоротився у 2 та 3 рази відповідно.

**Торгівля товарами між Україною та державами Південної Азії
у 2009-2010 рр. (тис. дол. США)**

	2010			2009		
	Товарообіг	Експорт	Імпорт	Товарообіг	Експорт	Імпорт
Індія	2 106 865,60	1 426 117,00	680 748,60	1 629 245,70	1 152 457,00	476 788,70
Пакистан	168 226,50	113 006,90	55 219,60	267 317,50	242 753,10	24 564,40
Бангладеш	130 484,40	112 710,50	17 773,90	345 442,60	332 205,00	13 237,60
Шрі-Ланка	64 247,40	9 434,80	54 812,60	62 560,10	24 830,20	37 729,90
Афганістан	14 479,70	14 008,90	470,80	29 743,30	29 503,80	239,50
Непал	1 354,80	1 261,90	92,90	1 745,00	1 669,60	75,40
Всього	2 485 658,40	1 676 540,00	809 118,40	2 336 054,20	1 783 418,70	552 635,50

Південноазіатські держави висловлюють зацікавленість у залученні технологій та потужностей українських підприємств для реалізації проектів у субрегіоні. Прикладами такої зацікавленості є:

- пропозиції Пакистану щодо участі України у модернізації енергетики та металургійної промисловості країни, розвитку транспортної інфраструктури (зокрема, мережі залізниць), реалізації проектів з будівництва газопроводів та газосховищ;
- пропозиції Шрі-Ланки щодо розробки на її території корисних копалин, розвитку суднобудівної галузі, надання концесій на вилов риби;
- пропозиції Непалу щодо залучення українських підприємств до розвитку гідроенергетичного сектора країни.

Сприятливими чинниками для розвитку виробничо-інвестиційної співпраці з південноазіатськими державами є їх зацікавленість в українських технологіях та розвиток ними промисловості за активної участі урядів країн у плануванні, фінансуванні та реалізації проектів.

Безпекова складова

Південна Азія є джерелом ряду загроз для безпеки та стабільності у світі. Окремі з цих загроз безпосередньо стосуються України. Реальними загрозами для національної безпеки України є наркоторгівля, нелегальна міграція, поширення на її територію діяльності радикальних релігійних течій. Головним джерелом наркотрафіку у світі є Афганістан. Територія України одночасно є і транзитним шляхом, і ринком збуту наркотиків. Суттєві ускладнення у відносинах з сусідніми європейськими державами несе для України нелегальна міграція з південноазіатських держав. Основну масу нелегальних мігрантів формують вихідці з Афганістану, Бангладеш, Пакистану, Індії та Шрі-Ланки. З жодною з цих держав Україна не має угоди про реадмісію, при цьому переговори про укладання таких угод або проходять зі значними ускладненнями, або не ведуться загалі.

2.3.2 Відносини з Індією

Республіка Індія є великою азійською державою, що володіє розвинутою і значною за розмірами економікою. Розмір ВВП країни в доларовому еквіваленті займає 10-12 місце у світі (за паритетом купівельної спроможності - 4). Основу економіки країни складають сектор послуг (55 % ВВП), промисловість (28% ВВП) і сільське господарство. Протягом тривалого часу індійська економіка динамічно зростає (в середньому на 7% щороку, починаючи з

середини 1990-х рр.), що дає підстави прогнозувати, що у найближчі два десятиліття Індія увійде до трійки найбільших економік світу. Разом з тим, за класифікацією ООН Індія все ще належить до числа країн, що розвиваються. Країна має значні труднощі у подоланні бідності (за даними ООН за межею бідності знаходиться 27% населення³⁹), відсталості окремих районів та соціальних груп, дефіциту енергоносіїв.

У міжнародно-політичній площині Індія є державою, що активно претендує на роль **одного з нових центрів сили у світі** (зокрема, офіційно декларує намір отримати статус постійного члена РБ ООН та фактично досягла неофіційного визнання свого права на володіння ядерною зброєю з боку ядерних держав). Індія виступає як лідер “світового Півдня” в рамках багатьох міжнародних форумів, є безсумнівним центром інтеграційних процесів в рамках Південної Азії та зони Індійського океану і прагне до посилення своїх позицій у Південно-Східній Азії. Крім того, Індія є активним учасником міжнародних структур, що об’єднують держави, які прагнуть до підвищення свого статусу у світовій системі міжнародних відносин - IBSA, БРИКС, G-15.

Суттєвим чинником, що обмежує міжнародні амбіції Індії, є напружений характер відносин з Пакистаном та регіональна конкуренція з КНР. З обома державами Індія має невирішені територіальні спори, що періодично загострюються до рівня військового протистояння.

Місце України в політиці Індії

Індія розглядає Україну як частину регіону “Євразія”, під яким розуміється пострадянський простір. На євразійському напрямку головними пріоритетами зовнішньої політики Індії є розвиток стосунків з Росією як стратегічним партнером та головним постачальником озброєнь для індійських збройних сил, а також відносини з центральноазіатськими республіками, які розглядаються як перспективне джерело енергоносіїв та наблизений до Індії ринок, де існує попит на індійські товари. **Відносини з Україною Індія розглядає як “близькі та дружні”⁴⁰**, що втім не свідчить про їх пріоритетність для неї на пострадянському просторі.

Україна є другим за обсягами товарообігу партнером Індії на пострадянському просторі (на Україну припадає близько 25% всього товарообігу). Разом з тим, в глобальному вимірі Україна не є скільки-небудь помітним торговим партнером Індії (станом на 2009-2010 фінансовий рік за даними індійської статистики на Україну припадало лише 0,55% індійського імпорту та 0,16% індійського експорту⁴¹).

Протягом певного часу у 2002-2004 рр. Україна декларувала намір розвивати з Індією стратегічне партнерство, до чого Індія ставилася переважно прихильно. Після 2005 р. теза щодо стратегічного партнерства з двосторонніх відносин зникла. Під час візиту до України президента Індії у 2005 р. цю країну було названо “особливим партнером” України, проте надалі і подібне визначення не використовувалося.

Політичний діалог

Українсько-індійські відносини в цілому оформилися протягом 1990-х рр., коли Україна декларувала геостратегічні та геоекономічні інтереси щодо Індії при загалом невисокому рівні економічної співпраці з цією країною. Поштовхом до поглиблення економічної співпраці став

³⁹ UNDP, Poverty Reduction. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.undp.org.in/whatwedo/poverty_reduction

⁴⁰ Annual Report 2009-2010. - Ministry of External Affairs, New Delhi. - [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://meaindia.nic.in/mystart.php?id=2702>

⁴¹ Ministry of Commerce and Industry. Directorate General of Foreign Trade. - [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://dgft.delhi.nic.in/>

візит Президента України до Індії у жовтні 2002 р., після якого двосторонній товарообіг став стрімко зростати. Характер розвитку українсько-індійських відносин у 2005-2009 рр. свідчив про пріоритетність для України економічної співпраці з Індією, на противагу в цілому малоактивним політичним та гуманітарним зв'язкам, що виступали в якості доповнення торгово-економічних відносин. Президент В. Янукович та чинний Уряд України на офіційному рівні задекларували інтерес до поглиблення українсько-індійського співробітництва у політичній, культурній, торговельно-економічній, науковій та військово-технічній сферах⁴² і зробили кілька кроків до такого поглиблення. Зокрема, Україна взяла активну участь у виставці “АероІндія” у лютому 2011 р., в рамках якої було досягнуто домовленості щодо підготовки контрактів у військово-технічній сфері. Готується візит Президента України до Республіки Індія.

Економічна співпраця

Обсяги торгівлі товарами з Індією за підсумками 2010 р. посідають друге місце в структурі торгівлі України з державами Азії, поступаючись лише торгівлі з КНР. Водночас, український експорт до Індії за підсумками 2010 р. дещо перевищує експорт до Китаю, що робить Індію найбільшим експортним ринком України в Азії. Індія є єдиним крупним партнером України в Азії, торгівля з яким має позитивне сальдо (у торгівлі з КНР, Японією та Південною Кореєю імпорту традиційно в рази перевищує за обсягами експорту). Додатковою перевагою ринку Індії для українського експорту є те, що, порівняно з іншими азійськими ринками, тут він меншою мірою потерпає від коливань попиту (деяке скорочення обсягів експорту спостерігалось лише у 2007 р.).

Торгівля товарами між Україною та Індією у 2004-2010 рр. (тис. дол.)⁴³

	Товарообіг	Експорт	Імпорт	Сальдо
2004	708,675.60	481,821.27	226,854.33	254,966.94
2005	1,058,348.25	736,941.33	321,406.92	415,534.41
2006	1,218,023.90	850,105.50	367,918.40	482,187.10
2007	1,208,767.60	744,139.80	464,627.80	279,512.00
2008	1,655,512.20	1,005,577.20	649,935.00	355,642.20
2009	1,629,245.70	1,152,457.00	476,788.70	675,668.30
2010	2,106,865.63	1,426,117.01	680,748.62	745,368.39

Обсяги торгівлі послугами з Індією є значними для торгово-економічних відносин України з державами Азії (станом на 2010 р. - понад 35 млн. дол., переважно за рахунок експорту з України), проте не відображають реальних можливостей сторін. Індія є крупним експортером послуг (на долю країни припадає близько 2,5% світової торгівлі послугами⁴⁴), а експорт послуг у сфері інформаційних технологій становить близько 6% її ВВП, проте співпраця з Україною у цій сфері практично відсутня.

Характерною рисою економічної співпраці України та Індії є відносно незначне місце в ній виробничо-інвестиційної кооперації. Всупереч загальносвітовим тенденціям (на міжнародну виробничу кооперацію припадає близько третини світової торгівлі товарами) в структурі українсько-індійської торгівлі переважають постачання сировини та готової продукції.

⁴² Вітання Президента України Віктора Януковича Президенту Республіки Індія пані Пратібсі Девісінгх Патіл з нагоди національного свята // Офіційне інтернет-представництво президента України — [Електронний ресурс] — режим доступу: <http://www.president.gov.ua/news/19177.html>

⁴³ За даними Державного комітету статистики України.

⁴⁴ WTO India Trade Profile - [Електронний ресурс] — режим доступу: <http://stat.wto.org/CountryProfile/WSDBCountryPFView.aspx?Language=E&Country=IN>

Об'єктивним підґрунтям обмеженості виробничо-інвестиційної кооперації є структура українського експорту загалом, проте істотний вплив має і диспропорція участі приватного та державного секторів в економічній співпраці. Слід звернути увагу на те, що головною рушійною силою стрімкого зростання українсько-індійської торгівлі у 2004-2010 рр. став український приватний сектор, що впевнено почувався на індійському ринку. Участь державних підприємств залишалася незначною, попри те, що в індійській економіці позиції держави дуже сильні, а найперспективнішими галузями для виробничої кооперації є саме ті, у яких переважають державні підприємства: авіаційна, космічна, військово-технічна. Позитивні зрушення у військово-технічній сфері вже почалися у зв'язку з укладанням у 2009 р. контракту на модернізацію літаків Ан-32 між Міністерством оборони Індії та Державною компанією "Спецтехноекспорт".

Значні перспективи можуть мати проекти з виробничої кооперації, пов'язані з розміщенням в Індії потужностей спільного виробництва. Найбільші можливості для цього є в авіабудуванні, де українські підприємства вже опосередковано залучені до російсько-індійської співпраці і обговорюються можливості розміщення в Індії виробництва Ан-148⁴⁵, а також розробки російсько-індійського військово-транспортного літака.

Інвестиції

Істотним поштовхом до розвитку виробничої кооперації між Україною та Індією може стати збільшення обсягу індійських інвестицій до української економіки. На сучасному етапі Індія є одним з крупних міжнародних інвесторів. За останні десять років індійськими компаніями інвестовано за кордоном близько 75 млрд. дол. (21 місце в світі), у тому числі 10,3 млрд. дол. лише протягом 2009/2010 фінансового року⁴⁶. Окремі індійські компанії вже висловлювали інтерес до інвестування у фармацевтичну галузь, автомобілебудування, видобуток вугілля, будівництво автомобільних доріг та мостів, участі у приватизації окремих промислових підприємств в Україні.

Гуманітарна сфера

Україна володіє значним науковим потенціалом у сферах, до яких виявляє активний інтерес Індія: освоєння космосу, ракетобудування, ряд галузей машинобудування, матеріалознавство, електрозварювання тощо. У свою чергу Індія здійснює значні інвестиції у наукові розробки, має потужну матеріально-технічну базу ведення наукових досліджень та широке поле для застосування наукових розробок.

На даний момент Україна та Індія вже співпрацюють в окремих галузях наукових досліджень, проте це не має помітного впливу на розвиток економічної співпраці двох держав. Існують окремі перешкоди, пов'язані з загальним обережним ставленням українських науково-виробничих центрів до передачі технологій, а також з існуванням щодо Індії міжнародних обмежень, пов'язаних з реалізацією країною військової ядерної програми. Остання перешкода поступово втрачає свою актуальність із покращенням міжнародного іміджу Індії та зближенням Індії та США. У січні 2011 р. США вже виключили зі списків контролю за експортом військових технологій та технологій подвійного призначення основні індійські державні компанії ВПК та космічної галузі.

Важливим напрямом українсько-індійської співпраці в гуманітарній сфері є залучення на навчання до України індійських студентів. Студентські візи до України щороку отримують кількасот громадян Індії, що свідчить про значний інтерес до української освіти. Потенціал співпраці в освітній сфері є значно більшим, зважаючи на демографічні характеристики

⁴⁵ ОАК предлагает Индии производить Ан-148 // Ato.ru, Деловой авиационный портал. - [Електронний ресурс] — режим доступу: <http://www.ato.ru/content/oak-predlagaet-indii-proizvodit-148>

⁴⁶ Indian Investments Abroad. - India Brand Equity Foundation. - [Електронний ресурс] — режим доступу — http://www.ibef.org/artdispview.aspx?in=37&art_id=27993&cat_id=599&page=2

індійського суспільства, що вимагає від України більш активної позиції із залучення індійських студентів. Водночас, ширшому використанню цього потенціалу перешкоджають слабка адаптованість української системи освіти до світових стандартів, а також, опосередковано, не вирішеність питання з підписанням українсько-індійської угоди про реадмісію.

2.3.3 Відносини з Пакистаном, Бангладеш і Шрі-Ланкою

Пакистан

Українсько-пакистанські відносини сформувалися як доволі активні з середини 1990-х рр. завдяки інтенсивній співпраці у військово-технічній сфері. В рамках двосторонніх відносин Україна традиційно висловлює інтерес до участі у розвитку стратегічних галузей економіки Пакистану (електроенергетика, нафтогазова сфера, металургія, транспортна інфраструктура) та розвитку військово-технічної співпраці (продаж озброєнь та модернізація і обслуговування озброєнь радянського та китайського виробництва).

Головними проблемами українсько-пакистанських відносин є постійне скорочення обсягів товарообігу, пов'язане зі зрушенням військово-технічного співробітництва, залежність розвитку співробітництва з Пакистаном у цій сфері від позиції Індії як головного партнера України у Південній Азії, негативний вплив на Пакистан економічної кризи, що стримує розвиток стратегічних галузей економіки, інтерес до яких виявляє Україна. Перевагами відносин з Пакистаном є розвинута договірно-правова база, зокрема у сфері військово-технічного співробітництва, значний інтерес уряду країни до закупівлі озброєнь за кордоном, великий транзитний потенціал Пакистану як держави, що забезпечує доступ до ринків Афганістану та держав Центральної Азії, наміри Пакистану модернізувати стратегічні промислові підприємства.

Бангладеш

Україна протягом тривалого часу не приділяла уваги можливостям співпраці з Бангладеш. Перший двосторонній документ, угоду про торгово-економічне співробітництво, було підписано лише 2007 р. З 2007 по 2009 рр. обсяг двостороннього товарообігу зріс з 35 до 330 млн. дол., що зробило Бангладеш другим торговим партнером України в субрегіоні після Індії.

Попри скорочення товарообігу у 2010 р. можна стверджувати, що українсько-бангладеська співпраця має значні перспективи. Найперспективнішими сферами співпраці є галузі, пов'язані з сільським господарством (постачання продовольства та сільськогосподарської техніки, експорт мінеральних добрив). Бангладеш має труднощі з продовольчим забезпеченням населення, яке швидко зростає, тому активно здійснює закупівлі продовольства за кордоном і є одним з найбільших реципієнтів міжнародної продовольчої допомоги. Україна як експортер продовольства і держава, що має намір збільшувати сільськогосподарське виробництво і конкурувати на світових ринках, зацікавлена у диверсифікації експортних ринків, у тому числі і до Бангладеш. Також Бангладеш як переважно аграрна країна потенційно є споживачем мінеральних добрив українського виробництва. До числа інших перспективних напрямів співпраці України та Бангладеш належать експорт продукції української металургії та машинобудування (важка автомобільна техніка, залізничні вагони та локомотиви), військово-технічна сфера, участь України у реалізації інфраструктурних проєктів в Бангладеш (тепло- та гідроелектроенергетика, транспортування енергоносіїв, розвиток залізничної мережі).

Шрі-Ланка

Серед держав Південної Азії Шрі-Ланка має найкращі відносні показники розвитку, що потенційно робить її привабливим економічним партнером для України. Сприятливими чинниками розвитку відносин України з цією державою є реалізація її урядом програм з

відбудови потерпілих внаслідок конфлікту територій на півночі та сході країни, початок реорганізації збройних сил держави, що передбачає їх переозброєння та збільшення фінансування, активну політику уряду, спрямовану на розвиток промисловості.

В рамках нечисленних офіційних контактів Шрі-Ланка висловлювала інтерес до співпраці з Україною і, зокрема, пропонувала Україні брати участь у розробці нафтових родовищ, будівництві риболовецьких суден, здійсненні вилову риби та її переробки на території Шрі-Ланки, розвитку гідроенергетики⁴⁷. Вочевидь, саме ці сфери, а також військово-технічна співпраця (зокрема, продаж та обслуговування озброєнь та техніки для ВПС та ВМС) слід визнати перспективними у розвитку двосторонньої співпраці.

⁴⁷ За даними МЗС України.

РОЗДІЛ 3. ІНТЕРЕСИ, ПОТЕНЦІЙНІ МОЖЛИВОСТІ І ПРІОРИТЕТИ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ У ВІДНОСИНАХ З АЗІАТСЬКИМИ ДЕРЖАВАМИ ТА СУБРЕГІОНАЛЬНИМИ ОБ'ЄДНАННЯМИ

Розвиток відносин з азіатськими державами створює для України значні можливості в економічній, політичній та гуманітарній сферах. Країни Азії потенційно можуть стати важливими ринками для української продукції і джерелом інвестицій та технологій, необхідних для модернізації української економіки.

Стратегічним інтересам України відповідає подальше зміцнення та розширення відносин з азіатськими державами та сприйняття (і декларування) азіатського напрямку як важливої складової української зовнішньої політики.

Відносини з державами Азії як окремий напрям зовнішньої політики України мають потенціал рівноваження взаємозалежності у трикутнику ЄС - Україна - Росія.

3.1 Інтереси та потенційні можливості розвитку відносин України з азіатськими державами

3.1.1 Економічне співробітництво

Торгівля

За підсумками 2010 р. загальний товарообіг з азіатськими державами склав 13,15 млрд. дол. (близько 12% від загального обсягу торгівлі України з іншими державами). При цьому експорт склав 4,95 млрд. дол. (9,6%), імпорт — 8,19 млрд. дол. (13,5%). У торгівлі товарами має місце негативне для України сальдо (3,24 млрд. дол. - 34,8% усього негативного сальдо зовнішньої торгівлі України).

Динаміка розвитку торгівлі між Україною та азіатськими державами в останні роки має **нестабільний характер**, що пов'язано з суперечливим характером впливу світової фінансово-економічної кризи на економіки країн Азії та характер їх зовнішньої торгівлі.

Обсяги торгівлі товарами між Україною та країнами Азії (тис. дол. США)

	2010	%	2009	%	2008	%	2007	%
Товарообіг	13,147,661.2	11.73	10,527,938.7	12.37	16,893,691.4	11.08	10,658,547.6	9.7
Експорт	4,952,901.3	9.63	5,285,529.3	13.31	4,199,748.7	6.27	2,955,163.9	6
Імпорт	8,194,759.9	13.49	5,242,409.4	11.54	12,693,942.7	14.84	7,703,383.7	12.7
Сальдо	-3,241,858.6	34.82	43,119.9	*	-8,494,194.0	45.71	-4,748,219.8	41.57

* У 2009 р. сальдо торгівлі України в цілому було негативним.

Найбільшими торговельними партнерами України в Азії традиційно є Китай, Індія, Південна Корея, Японія та Індонезія. Обсяги товарообігу з Китаєм зберігають першу позицію вже протягом багатьох років, Індія у 2009-2010 рр. вийшла на другу позицію. Загальна частка п'ятих найбільших торговельних партнерів України в торгівлі з азійськими державами в останні роки є стабільно вищою за 80%.

В розрізі українського експорту до азійських держав найбільшими ринками для українських товарів традиційно є Індія, Китай, Південна Корея, Індонезія та Таїланд.

Найбільші торговельні партнери України в Азії у 2010 р. (тис. дол. США)

	Товарообіг	Експорт	Імпорт
КНР	6,016,943.60	1,316,550.10	4,700,393.50
Індія	2,106,865.60	1,426,117.00	680,748.60
Південна Корея	1,284,045.70	498,002.40	786,043.30
Японія	906,634.10	104,804.40	801,829.70
Індонезія	761,231.80	352,586.80	408,645.00
Таїланд	595,415.20	432,598.00	162,817.20
Малайзія	267,901.80	96,895.10	171,006.70
В'єтнам	254,323.30	136,699.10	117,624.20
Тайвань	221,290.90	80,047.00	141,243.90
Сингапур	171,059.60	147,191.50	23,868.10
Пакистан	168,226.50	113,006.90	55,219.60
Бангладеш	130,484.40	112,710.50	17,773.90
Шрі-Ланка	64,247.40	9,434.80	54,812.60
Гонконг	56,870.00	26,300.80	30,569.20
Філіппіни	54,638.30	31,596.50	23,041.80

КНР є одним з найбільших торговельних партнерів України загалом. На цю державу, станом на 2010 р., припадало близько 2,5% українського експорту та 7,7% імпорту товарів до України (друге місце серед економічних партнерів України). Показники Індії є скромнішими — 2,8% експорту та 1,1% імпорту, водночас Індія є шостим економічним партнером України за обсягами експорту (обсяги експорту співставні з Німеччиною).

Структуру та обсяги торгівлі України з азійськими державами можна вважати незадовільними. Україна не повною мірою використовує можливості регіональних ринків для розвитку свого експорту, що формує значний дисбаланс торгівлі та визначає значне негативне сальдо.

Інвестиції і технології

Жодна з азійських держав не входить до першої десятки найбільших інвесторів в економіку України станом на 1 січня 2011 р.

На кінець 2010 р. в економіку України було інвестовано 379 млн. дол. з азійських країн (0,85 % загального обсягу). Найбільш помітними азійськими інвесторами в Україні є компанії з Південної Кореї (171,5 млн. дол.), Японії (130,7 млн. дол.), Сингапуру (24,1 млн. дол.) та Індії (18 млн. дол.). Попри незначне збільшення абсолютних обсягів інвестицій протягом 2010 р. (на 18,5 млн. дол.), відносна частка інвестицій з азійських держав скоротилася. Прямі інвестиції з України до країн Азії практично відсутні (відносно помітними вони є у В'єтнамі — 3,9 млн. дол., для порівняння: у Китаї — 0,7 млн. дол.).

Сучасний стан з залученням інвестицій з азійських держав до економіки України можна вважати вкрай незадовільним. Низка держав регіону є потужними міжнародними інвесторами, володіє значними інвестиційними ресурсами і висловлює інтерес до окремих галузей економіки України. За даними UNCTAD загальний світовий обсяг прямих інвестицій з азійських держав протягом 2009 р., склав 238 млрд. дол. (у 2008 — 294 млрд., у 2007 — 252 млрд.⁴⁸). Попри те, що основна частка азійських інвестицій здійснюється в рамках самого регіону, Україна могла б розраховувати на значно більші обсяги інвестування, принаймні з боку найкрупніших азійських інвесторів — **Японії, КНР (включно з Гонконгом), Індії, Сингапуру.**

⁴⁸ UNCTAD World Investment Report 2010: Investing in a Low-Carbon Economy. – Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.unctad.info/en/Surveys/World-Investment-Report-2010/>

Останнім часом з активізацією політичного діалогу між Україною та Китаєм значно посилилась інвестиційна складова, принаймні на рівні декларацій. За підсумками Державного візиту до КНР Президента України В.Ф. Януковича у вересні 2010 р. розмір потенційних інвестицій Китаю у створенні енергетичних та інфраструктурних об'єктів України оцінювався у 4 млрд. доларів.

Можливості залучення до української економіки інвестицій з Індії пов'язані із суттєвим зростанням інвестиційної активності індійських компаній. Як вже зазначалося, на сучасному етапі Індія є одним з крупних міжнародних інвесторів. За останні десять років індійськими компаніями інвестовано за кордоном близько 75 млрд. дол. (21 місце в світі), у тому числі 10,3 млрд. дол. лише протягом 2009/2010 фінансового року⁴⁹. Додатковою перевагою України як місця розміщення виробництва з індійськими інвестиціями є близькість до російського та європейського ринків, а також в цілому сприятливий торговельний режим між Україною та Росією і ЄС.

КНР (Тайвань), Південна Корея, Сінгапур, Японія, меншою мірою Індія володіють новітніми технологіями, яких потребує Україна для модернізації країни. Українська економіка може очікувати на передачу новітніх технологій в контексті залучення інвестицій з азіатських країн.

3.1.2 Можливості співробітництва з регіональними об'єднаннями

В силу обмеженості можливостей для активних контактів з азіатськими державами на двосторонньому рівні Україна зацікавлена у пошуку альтернативних моделей розвитку відносин з ними. Логічним підходом є використання можливостей співпраці з регіональними структурами – організаціями та форумами. Разом з тим, всупереч поширеній у азіатських дослідженнях тезі про відкритий характер азіатського регіоналізму, переважна більшість регіональних структур не має реальних механізмів співпраці з позарегіональними країнами. Додатковим ускладненням є слабка зацікавленість більшості азіатських держав у поглибленні багатостороннього співробітництва з Україною

Зустрічі Європа-Азія (АСЕМ - Asia-Europe Meeting (ASEM))

Зустрічі Європа-Азія, засновані у 1996 р., є міжрегіональним форумом, що за початковим задумом мав забезпечувати можливість діалогу між Європейським Союзом та державами «АСЕАН плюс Три».

Учасниками АСЕМ є держави-члени ЄС, Європейська Комісія, держави-учасники АСЕАН, Секретаріат АСЕАН, Японія, Південна Корея, КНР, Індія, Монголія, Пакистан та з 2010 р. Росія, Австралія та Нова Зеландія. Сферами діяльності АСЕМ є політика, економіка, а також соціальна сфера, культура та освіта. Головною метою діяльності є зміцнення відносин між Азією та Європою з найважливіших питань, сприяння співпраці та міжкультурному діалогу. Формами діяльності АСЕМ є проведення раз на два роки самітів (черговий відбудеться у 2012 р.), проведення зустрічей на рівні міністрів закордонних справ, фінансів, економіки, міністерських конференцій, що відбуваються у період між самітами. Єдиною постійно діючою структурою АСЕМ є Фонд Азія-Європа, що займається підтримкою міжкультурних, громадських та експертних контактів між Європою та Азією.

Від початку своєї діяльності АСЕМ заявив про себе як про відкриту структуру, готову до прийняття нових учасників (що передусім стосувалося азіатських держав). Розширення кола учасників відбувається за двома напрямками: шляхом включення до АСЕМ нових членів ЄС та шляхом прийому інших держав. За час діяльності АСЕМ до числа її учасників, крім членів ЄС, увійшли Індія, Монголія, Пакистан, Секретаріат АСЕАН, Росія, Австралія, Нова Зеландія (а

⁴⁹ Indian Investments Abroad. - India Brand Equity Foundation. - Електронний ресурс — Режим доступу: http://www.ibef.org/artdispview.aspx?in=37&art_id=27993&cat_id=599&page=2

також Камбоджа, Лаос та М'янма, що попри членство в АСЕАН не брали участі у АСЕМ у перші роки діяльності).

АСЕМ є безпрецедентною структурою, що охоплює держави, які представляють понад половину населення та економічного потенціалу світу, здійснює діяльність у дуже широкому колі сфер і має надзвичайно гнучкі механізми координації. Очевидними є переваги АСЕМ для підтримання контактів з економічними партнерами: на держави, які беруть участь в цьому форумі, припадає понад 2/3 зовнішньої торгівлі України, у т. ч. близько 97% торгівлі України з країнами Азії (станом на 2010 р.). На офіційному рівні Україна не виявляла зацікавленості у залученні до АСЕМ. Разом з тим, **участь у даному форумі може дати нашій державі значні можливості з розвитку відносин з азіатськими державами у всіх сферах, створити можливості для підтримання постійного діалогу з провідними партнерами з їх числа, опосередковано сприятиме євроінтеграційним прагненням України.**

Водночас не слід очікувати від АСЕМ легкого вирішення питання щодо приєднання України. Об'єктивною перешкодою для можливої участі України є нечітке формулювання завдань АСЕМ та надто широкий спектр її діяльності. Для ЄС залучення України є небажаним в силу того, що це може створити прецедент для решти держав-учасників Східного партнерства. Чинників істотної зацікавленості азіатських держав в участі України немає. Тим не менше, **інтересам України відповідає подання заявки на участь в АСЕМ в найкоротші терміни.** Це, щонайменше, стане підставою для початку процесу обговорення такої перспективи і надасть Україні додаткові можливості в процесі політичних переговорів з ЄС.

Шанхайська організація співробітництва (ШОС)

ШОС була створена у 2001 р. з метою «зміцнення між державами-учасницями взаємної дружби, довіри та добросусідства, заохочення ефективної співпраці між ними у політичній, торгово-економічній, науково-технічній, культурній, освітній, енергетичній, транспортній, екологічній та інших областях, спільних зусиль з підтримання і забезпечення миру, безпеки та стабільності у регіоні...»⁵⁰.

Членами ШОС є Росія, Китай, Казахстан, Узбекистан, Киргизстан та Таджикистан. Статус спостерігачів мають Індія, Іран, Пакистан та Монголія. Статус партнерів по діалогу мають Білорусь та Шрі-Ланка.

ШОС здійснює свою діяльність через щорічні зустрічі Ради глав держав та Ради глав урядів, наради на рівні керівників профільних міністерств, а також через реалізацію спільних проєктів у сфері безпеки (у тому числі спільних антитерористичних та військових навчань), економіки (діє Програма багатосторонньої торгово-економічної співпраці⁵¹), культури, освіти, охорони здоров'я, захисту навколишнього природного середовища. Головними напрямками економічної співпраці визначено створення сприятливих умов для торгівлі та інвестицій з поступовим усуненням тарифних та нетарифних бар'єрів у торгівлі, а також енергетику, транспорт, телекомунікації, сільське господарство, туризм та банківську сферу. Постійно діючими органами ШОС є Секретаріат та Регіональна Антитерористична Структура (РАТС).

В останні кілька років ШОС **динамічно трансформується**, перетворюючись на трансазіатське (за окремими ознаками євразійське) об'єднання, яке прагне до поєднання функцій у сфері безпеки з розвитком економічної співпраці.

⁵⁰ Декларація про створення Шанхайської організації співробітництва, 15 червня 2001 р. – Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.sectsc.org/RU/show.asp?id=83>.

⁵¹ Про програму багатосторонньої торгово-економічної співпраці держав-членів Шанхайської організації співробітництва затверджена Рішенням Ради голів урядів (прем'єр-міністрів) держав-членів ШОС від 23 вересня 2003 р. № 1. – Електронний ресурс. Режим доступу: http://www.sco-ec.gov.cn/crweb/scor/info/Article.jsp?a_no=721&col_no=67.

Хартія ШОС передбачає відкритий характер організації та можливість приєднання до неї інших держав регіону. Після введення у 2006 р. мораторію на розширення організації, офіційна позиція ШОС щодо подальшого розширення залишається нечіткою.

На сучасному етапі розвиток відносин України та ШОС обговорюється лише в межах експертної спільноти. На офіційному рівні відповідна можливість оприлюднена у травні 2010 р. в рамках виступу міністра закордонних справ України у Верховній Раді⁵².

Розвиток відносин між Україною та ШОС може дозволити Україні підвищити рівень довіри як до економічного партнера з боку держав-членів та спостерігачів і партнерів по діалогу ШОС. Декларування інтересу до співпраці з ШОС та подальше отримання певного статусу у відносинах з цією організацією робить Україну «членом клубу» і дозволяє подолати обережне ставлення з боку економічних партнерів.

Головною складовою інтересу України до ШОС є зацікавленість у розвитку економічної співпраці.

За підсумками 2010 р. частка держав-членів ШОС у структурі української зовнішньої торгівлі становила 46% (41% експорту та 51% імпорту). У тому числі частка азіатських держав-членів, спостерігачів та партнерів ШОС складала 7,5% загального товарообігу України або 64% товарообігу України з азіатськими державами.

Можливими сферами інтересів України у співпраці з ШОС є:

- розвиток торгово-економічних відносин з державами ШОС;
- залучення до окремих проектів ШОС, передусім в енергетиці та транспорті;
- доступ українських компаній до діяльності неурядових структур ШОС, передусім Ділової Ради ШОС;
- залучення до заходів ШОС, спрямованих на протидію транскордонним загрозам безпеці.

З огляду на фактичний мораторій на прийняття нових членів до ШОС та існування певної «черги» кандидатів можливі намагання України отримати статус повноправного члена організації не мають перспективи. Крім того, в контексті формування позаблокового зовнішньополітичного курсу України недоцільним видається входження до організації, що має помітний військовий компонент. Також прецедент відмови у отриманні статусу спостерігача Білорусі на підставі того, що вона не є азіатською державою, свідчить про існування в ШОС впливової групи держав, яка протидіє розширенню меж діяльності цієї організації.

Потреbam реалізації пов'язаних з ШОС та його членами економічних та безпекових інтересів України потенційно відповідає формат партнера по діалогу з організацією. Одночасно цей статус є найбільш технічно досяжним для України, оскільки він по суті є лише визнанням з боку ШОС бажання третьої держави розвивати співпрацю з цією організацією.

Асоціація держав Південно-Східної Азії (АСЕАН)

Інтереси України у розвитку співробітництва з АСЕАН полягають переважно у **торговельно-економічній площині**. Серед найбільш перспективних галузей та напрямів економічної і науково-технічної співпраці можна виділити:

- машино-, судно- та авіабудування, розширення постачання до країн регіону промислової продукції України (включаючи високотехнологічну);
- участь українських компаній у проектах з розвитку інфраструктури країн регіону;
- військово-технічне співробітництво (постачання наявних в Україні зразків озброєння та військової техніки (ОВТ), ремонт та модернізація ОВТ);

⁵² Засідання сорок шосте Сесійна зала Верховної Ради України 21 травня 2010 року (стенограма). - Електронний ресурс. - Режим доступу: www.rada.gov.ua/zakon/skl6/6session/STENOGR/DOC/46.doc.

- енергетика (зокрема, будівництво енергетичних об'єктів, освоєння родовищ, розвиток відновлювальної енергетики);
- гірничодобувна промисловість (участь у геологорозвідувальних роботах, проектах з переробки корисних копалин);
- сільське господарство та харчова промисловість (збільшення постачання продукції та створення спільних підприємств);
- комерційне освоєння космосу;
- інформатика і телекомунікації;
- біотехнологічні матеріали та технології;
- композиційні і керамічні матеріали, метали і сплави з високими технічними параметрами;
- медицина, медичні прилади, засоби діагностики та лікування, фармацевтика.

Українські підприємства і компанії може також зацікавити Програма промислового співробітництва в рамках АСЕАН (АІСО), покликана стимулювати промисловий розвиток країн асоціації шляхом розширення виробничої кооперації між окремими компаніями. Дана схема передбачає надання компаніям з іноземним капіталом тарифних та інших пільг в рамках зони вільної торгівлі АСЕАН (АФТА) за умов, що частка національного капіталу в них становить не менше 30%. Крім того, Україна могла б брати участь у проектах, що реалізуються в рамках Комітету АСЕАН з питань науки і технологій (COST).

Важливим напрямом розвитку контактів між Україною та країнами АСЕАН є пошук потенційних інвесторів.

Азіатсько-Тихоокеанське економічне співробітництво (АТЕС)

Не викликає жодних сумнівів те, що АТЕС як структура, яка об'єднує три найкрупніші економіки світу і представляє майже половину населення та більше половини економічного потенціалу світу, викликає інтерес. Питання можливості співпраці України з АТЕС у 1990-х рр., коли ця структура в експертному середовищі розглядалася як майбутній центр глобальної економіки, було предметом різноманітних спекуляцій.

Азіатсько-Тихоокеанське економічне співробітництво (АТЕС, Asia-Pacific Economic Cooperation, АРЕС) є регіональним міжурядовим форумом, що об'єднує 21 економіку з метою розвитку регіональної економічної співпраці. Членами АТЕС є Канада, США, Мексика, Перу, Чилі, Нова Зеландія, Австралія, Папуа-Нова Гвінея, Індонезія, Сінгапур, Малайзія, Тайланд, Філіппіни, Бруней, В'єтнам, Гонконг, Тайвань, КНР, Південна Корея, Японія, Росія. Завданнями АТЕС («Богорські цілі») є лібералізація режиму торгівлі та інвестицій між державами-учасницями («економіками-учасницями» в термінології організації, що пов'язано зі специфічним статусом Тайваню та Гонконгу), сприяння діловій активності, а також співпраця у економічній та науково-технічній сферах. Перспективною метою розвитку АТЕС є формування в рамках організації зони вільної торгівлі. Головною формою діяльності АТЕС є щорічні саміти. Діяльність АТЕС координує Секретаріат, розміщений у Сінгапурі.

Питання розширення АТЕС залишається дискусійним від початку діяльності організації. Вже на першому саміті лідерів АТЕС у 1993 р. було прийнято рішення про мораторій на прийняття нових членів до 1996 р. Надалі мораторій було подовжено до 2007 р., потім до 2010 р. В рамках саміту АТЕС в Йокогамі у 2010 р. мораторій фактично було продовжено на необмежений термін. Заяви щодо наміру отримання членства в АТЕС робили Індія, Пакистан, Бангладеш, Монголія, Лаос, Коста-Рика, Колумбія та Еквадор, проте всім їм було відмовлено з посиланням на мораторій. Відносно окремих держав при цьому було зроблено коментар про те, що їх території не виходять до Тихого океану.

З огляду на викладені обставини говорити про будь-які можливості участі України в діяльності АТЕС недоцільно.

3.2 Пріоритети розвитку відносин України з азіатськими державами

3.2.1 Політична сфера

Вихідним положенням для азіатської політики України є необхідність **підтримання високого рівня політичного діалогу з провідними партнерами** в Азії. В силу особливостей політичної культури для азіатських політичних еліт важливими є особисті контакти на найвищому та високому рівнях, відсутність прямих суперечностей політичного характеру та декларація з боку країн-партнерів розуміння інтересів та мотивів азіатських держав. Високий рівень політичних контактів з Україною є сигналом для бізнесу щодо можливості розвивати економічні проекти, інвестувати кошти в її економіку та вести торгівлю. Крім того, у багатьох країнах Азії держава має потужні позиції в економіці, безпосередньо контролюючи стратегічні галузі, фінансуючи реалізацію інфраструктурних проектів, здійснюючи масштабні закупівлі.

У короткотерміновій перспективі головною метою реалізації Україною зовнішньої політики на азіатському напрямі має стати формування передумов для поглиблення відносин з провідними партнерами в Азії та активізації економічної співпраці з рештою держав регіону.

До **головних пріоритетів України у політичних відносинах з державами Азії** слід віднести:

- **Розвиток контактів на високому та найвищому рівні з головними партнерами України у регіоні: КНР, Індією, Японією, Південною Кореєю**

Безсумнівним пріоритетом є обмін візитами на найвищому рівні з Індією та Південною Кореєю. У відносинах з КНР першочерговим завданням є забезпечення візитів найвищого рівня до України для продовження відновленого діалогу. Аналогічний візит глави японського уряду є малоімовірним з огляду на складну внутрішню ситуацію в Японії.

- **Підтримання активного діалогу на найвищому рівні з крупними торгово-економічними партнерами (В'єтнамом, Сінгапуром) та ініціювання контактів на найвищому рівні (з Індонезією, Таїландом, Малайзією), а також азіатськими державами, взаємодія з якими на політичному рівні в останнє десятиліття практично не відбувалася — Філіппінами, Шрі-Ланкою, Бангладеш**

У даному контексті пріоритетом є обміни візитами на урядовому рівні з державами, на ринках яких українські товари можуть мати значний попит або які потенційно зацікавлені у залученні українських технологій у базові галузі економіки.

- **Початок процесу забезпечення доступу до багатосторонніх форматів розвитку відносин з азіатськими державами**

Сучасним можливостям України та міжнародній ситуації відповідає розвиток контактів з АСЕМ та ШОС. Пріоритетом для України є якнайшвидше оприлюднення свого наміру отримання певного статусу у відповідних структурах та початок процесу переговорів та узгодження позицій зацікавлених держав. Також потрібно активно розвивати контакти з АСЕАН.

У середньотривалій перспективі пріоритетами для розвитку Україною політичного діалогу з азійськими державами є:

- **Формування стабільних партнерських відносин з провідними азіатськими державами: КНР, Індія, Японія, Південною Кореєю**

Україна в минулому неодноразово висловлювала інтерес до формування подібного партнерства. У 2010 р. прагнення до розвитку стратегічного партнерства з КНР було поновлено на найвищому рівні. Слід зазначити, що з боку інших азіатських держав інтерес до розвитку стратегічних відносин з Україною не висловлювався, тому можна очікувати досить обережного ставлення з їх боку до будь-яких декларацій стратегічності відносин з боку України. З огляду на

це у формулюванні оцінок своїх відносин з азіатськими державами **Україні доцільно орієнтуватися на реальний стан відносин та реалістичну оцінку можливостей їх розвитку.**

Разом з тим, Україна зацікавлена у формуванні з найбільшими азіатськими економіками відносин партнерства, що передбачали б підтримання політичного діалогу на високому рівні, розвиток співпраці у всіх сферах, що можуть становити інтерес для сторін, у тому числі стратегічних, застосування механізмів планування розвитку відносин, активне використання механізмів консультацій та узгодження позицій на міжнародній арені.

- **Підтримання регулярних контактів на найвищому та високому рівні з КНР, Індією та Японією**

Доцільним видається здійснення щонайменше одного візиту Президента України до кожного з ключових партнерів в Азії протягом його каденції і забезпечення щонайменше одного візиту високого рівня з відповідних держав до України. Суттєвим проявом існування реального партнерства у відносинах може стати здійснення періодичних двосторонніх самітів та зустрічей голів урядів.

- **Отримання статусу учасника АСЕМ та партнера по діалогу з ШОС**

Участь у діяльності АСЕМ та ШОС значною мірою компенсує об'єктивну неспроможність України підтримувати регулярні контакти з багатьма азіатськими державами. Шлях від декларування намірів отримання статусу до його реального здобуття може бути тривалим. Здобуття статусів в АСЕМ та ШОС дозволить Україні вирішити завдання щодо регулярного підтримання контактів як з головними партнерами в Азії, так і з крупними регіональними економіками на рівні урядів та галузевих органів влади і вирішувати в робочому порядку питання розвитку відносин з державами Азії.

3.2.2 Економічна сфера

Потреби диверсифікації зовнішньоекономічних зв'язків України, зниження її економічної залежності від головних на сьогодні партнерів та поглиблення інтеграції у світову економіку диктують необхідність збільшення частки Азії в структурі зовнішньої торгівлі України.

Пріоритетами України у розвитку економічної співпраці з азіатськими державами **у короткотривалій перспективі** мають стати:

- **Відновлення обсягів товарообігу (передусім за рахунок збільшення обсягів українського експорту) з тими державами, обсяги торгівлі з якими скоротилися під впливом світової фінансово-економічної кризи**

У 2009 р. порівняно з 2008 р. обсяги товарообігу України з державами Азії скоротилися на 38%. У 2010 р. вони зросли на чверть порівняно з 2009 р., проте все ще залишилися на 22% нижчими за рівень 2009 р. У площині експорту тенденції є іншими: у 2009 р. експорт зріс на 25% порівняно з 2008 р., а у 2010 р. скоротився на 6%.

Серед держав, український експорт до яких скоротився у 2010 р.: КНР, Південна Корея, В'єтнам, Пакистан, Бангладеш, Японія, Гонконг. Все ще значно нижчий за рівень 2008 р. обсяг експорту до Індонезії, Сінгапуру та Філіппін. Окремий інтерес можуть становити держави, у торгівлі з якими вже зараз існує сальдо на користь України. Це - Індія, Таїланд, Сінгапур, Бангладеш. Потенційно тяжіє до цієї групи Індонезія, у торгівлі з якою позитивне сальдо існувало у 2007-2009 рр.

- **Ініціювання пілотних проектів щодо залучення інвестицій з азіатських держав з метою подальшого використання набутого досвіду для посилення привабливості України для азіатських інвесторів**

Попри малий обсяг інвестицій з азіатських держав в економіці України на сучасному етапі існують підстави для швидкого та значного збільшення їх обсягу. Сприятливим контекстом є декларування Україною намірів модернізації економіки та підготовка до проведення в Україні

Євро-2012. Для залучення інвестицій у короткотривалій перспективі Україні доцільно піти назустріч потенційним азіатським інвесторам у тих проектах, до яких вони вже висловлювали зацікавленість.

- ***Декларування в рамках контактів на високому рівні інтересу до істотного поглиблення торгово-економічної співпраці з азіатськими державами та формулювання певних цілей такої співпраці, зокрема планованих рівнів товарообігу. Отримання з боку країн Азії офіційної підтримки прагнень України до поглиблення економічної співпраці.***

Вже згаданою у тексті даної доповіді особливістю бізнес-культури багатьох азіатських держав є орієнтація приватного корпоративного сектора в зовнішньоекономічних зв'язках на політику уряду. Важливість елементів державного планування для економік країн Азії дає певні переваги застосуванню такого підходу і до двосторонніх економічних відносин.

- ***Активізація участі українських підприємств, передусім державних, у конкурсах на спорудження окремих об'єктів інфраструктури та тендерах із державних закупівель в азіатських державах***

Залучення українських підприємств до реалізації інфраструктурних проектів на території азіатських держав несе в собі значний потенціал для розвитку економічної співпраці, оскільки такі проекти переважно пов'язані з експортом технологій, постачанням комплектуючих та матеріалів, подальшим експлуатаційним обслуговуванням, навчанням місцевих кадрів — сферами, що дають можливість істотно збільшувати обсяги українського експорту і створюють стимули для розвитку технологічного потенціалу самої України.

Значні можливості для України як для виробника військової техніки та озброєнь має залучення до процесів модернізації збройних сил азіатських держав.

- ***Зміцнення договірно-правової бази економічної співпраці з провідними партнерами та державами, відносини з якими мають найбільші перспективи***

З огляду на характер українських інтересів в азіатському регіоні пріоритетом для розвитку договірно-правової бази має стати укладання угод про взаємний захист інвестицій, угод про уникнення подвійного оподаткування, в ряді випадків — навіть базових угод про торгово-економічні відносини. На перспективу інтересам України відповідає декларування зацікавленості в укладанні з окремими з азіатських держав угод про вільну торгівлю. Пріоритетними партнерами для формування режимів вільної торгівлі можуть стати середні держави, торговельний режим яких має високий рівень лібералізації, зокрема — Сінгапур, Таїланд, Малайзія, Шрі-Ланка.

У середньотривалій перспективі до перспектив азіатської політики України в економічній сфері слід віднести:

- ***Вирівнювання балансу торгівлі з азіатськими державами з перспективою формування позитивного сальдо у цій торгівлі***

Значне негативне сальдо товарообігу України з азіатськими країнами є макроекономічною проблемою для нашої держави і в перспективі відіграватиме роль стримуючого чинника для політики України в Азії.

Збільшення українського експорту до Азії потребує певної стратегії пошуку ніш на регіональних ринках. Україні доцільно звернути увагу на умовно менш розвинені держави, попит на ринках яких може мати не лише українська сировинна продукція, але й продукція українського машинобудування, а також українські технології в певних сферах. Ще одним можливим напрямком є розвиток торгівлі зі значними за кількістю населення державами, попит на ринках яких як на всі види товарів постійно зростає. Збільшення експорту до цих держав може у значній мірі компенсувати негативний баланс, що виникає у торгівлі з найбільшими азіатськими економіками.

- ***Перехід до механізмів планування розвитку двосторонньої економічної співпраці у відносинах з провідними партнерами***

Для України укладання програм двосторонньої співпраці дає переваги в реалізації проектів виробничо-інвестиційної кооперації, дозволяє підтримувати постійний діалог з партнерами в рамках оглядів стану реалізації планів, а також зберігати імідж надійного та передбачуваного партнера. Крім того, механізми планування є певною гарантією від різких коливань в умовах зміни світової кон'юнктури.

- ***Активний розвиток виробничо-інвестиційної співпраці***

Потреби диверсифікації українського експорту та збільшення експорту Україною технологій, з одного боку, та залучення азійських інвестицій та технологій, з іншого боку, визначають необхідність розширення виробничо-інвестиційної співпраці України з азійськими державами. Збільшення частки виробничо-інвестиційних проектів в структурі української торгівлі з країнами Азії робить цю торгівлю менш вразливою до коливань попиту на ринках.

У відносинах з найбільш розвиненими з азійських держав (Японією, Південною Кореєю, Сінгапуром і КНР) Україна зацікавлена у розміщенні виробництва на своїй території. В рамках співпраці з державами, що висловлюють інтерес до українських технологій Україна зацікавлена у паритетному розподілі виробничо-технологічного процесу, що передбачав би розміщення виробництва частини комплектуючих на території азійських держав, а також у передачі технологій.

3.2.3 Гуманітарна сфера

Українські інтереси у даній сфері охоплюють співпрацю у галузі науки та технологій, освіти та врегулювання питань, пов'язаних з перебуванням в Україні громадян вихідців з азійських держав, у тому числі нелегальних мігрантів. Потенційними **пріоритетами України** в даній сфері є:

- ***Розширення співпраці з азійськими державами у сфері науки і технологій***

Головний інтерес для України становить співпраця, що може створити певну додану вартість для економіки України. У зв'язку з цим Україна закономірно зацікавлена у співпраці з державами, розвиток науки в яких у тих чи інших сферах випереджає розвиток української науки, зокрема Японією, Південною Кореєю, КНР, Індією. Науково-технологічна співпраця з цими країнами вже здійснюється, проте характер такої співпраці переважно не узгоджується з потребами розвитку української економіки. У зв'язку з цим пріоритетом розвитку співпраці у науковій сфері повинна стати її інтеграція до загального контексту економічної співпраці, передусім — до проектів з виробничо-інвестиційної кооперації.

- ***Залучення до навчання в Україні студентів з азійських держав***

З огляду на демографічну структуру та потреби розвитку багатьох азійських держав та досить високу конкурентоздатність української системи освіти співпраця між Україною та країнами Азії, що розвиваються, має значні перспективи. Ширше залучення азійської молоді на навчання в Україну потребує як загальних заходів з підвищення якості освіти та її адаптації до світових стандартів, так і конкретних кроків з розвитку співпраці у сфері освіти, зокрема укладання галузевих угод та декларування на офіційному рівні готовності приймати студентів. Негативним контекстом освітньої співпраці з азійськими країнами є її пов'язаність з проблемами нелегальної міграції.

- ***Використання присутності в Україні громадян вихідців з азійських держав як чинника розвитку співпраці з відповідними державами***

На сьогоднішній день найпомітнішими громадами азійського походження в Україні є в'єтнамська, корейська та китайська. Перші дві вже досить сильно інтегровані в українське суспільство, третя перебуває на етапі становлення. Азійські громади в Україні мають потенціал стати сполучними містками між Україною та економіками й суспільствами відповідних держав і додатковим чинником налагодження діалогу між Україною та державами Азії.

ВИСНОВКИ

Сучасний світовий розвиток характеризується істотним посиленням позицій азіатських держав в економічній, політичній, фінансово-інвестиційній та науково-технологічній сферах. У політичному вимірі КНР та Індія є претендентами на світовий вплив. У фінансово-економічному плані КНР, Японія, Індія та Південна Корея є світовими гравцями. Спільнота АСЕАН також може претендувати на певну вагу у світі, адже навколо неї формується велика кількість об'єднань і форумів як суто азіатського характеру (лише країни Азії), так загальноазіатського масштабу (в т.ч. із залученням США, Австралії, Нової Зеландії).

Всі три субрегіони Азії мають значний конфліктний потенціал, реалізація якого може підірвати стабільність як у регіоні, так і у світі. *Субрегіон Північно-Східної Азії* є дуже важливим для світу у демографічному, економічному, політичному вимірах. У безпековому плані цей регіон є певним джерелом нестабільності через ситуацію на Корейському півострові (у т.ч. ядерну програму КНДР), високий рівень конфліктності «тайванського питання» КНР, територіальні конфлікти між регіональними державами.

Субрегіон Південно-Східної Азії є найбільш інтегрованим. Асоціація держав Південно-Східної Азії (АСЕАН) є потужним регіональним блоком, чий сукупний обсяг номінального ВВП у 2010 р. був третім в Азії після КНР та Японії. В економічному вимірі АСЕАН є ключовою організацією в усій Азії, навколо якої створюються інші регіональні інституції та форуми: АСЕАН+1, АСЕАН+3, АРФ. Держави АСЕАН активно співпрацюють з іншими країнами та між собою у питанні створення зон вільної торгівлі.

Безумовним лідером *Південної Азії* є Індія, що домінує у політичній та економічній сферах і має значний вплив на субрегіональні політичні процеси як на рівні окремих з решти південноазіатських держав, так і на рівні регіонального об'єднання: Південноазіатської асоціації регіонального співробітництва (СААРК). Економіки південноазіатських держав динамічно розвиваються, при цьому Індія виступає як один із головних стабілізуючих центрів світу в умовах фінансово-економічної кризи. Водночас, політико-безпекова ситуація у Південній Азії ускладнена численними міждержавними та внутрішньодержавними конфліктами, що стримують процеси регіональної інтеграції і перетворюють субрегіон на одне з головних джерел нестабільності у світі.

Існує нагальна потреба у якісних змінах підходів України до Азії і підвищенні рівня **пріоритетності** цих відносин в рамках української зовнішньої політики. Розвиток відносин України з азіатськими державами вимагає **поступовості та послідовності**. Формування цілісної концепції азіатської політики України надасть нашій державі можливості більшою мірою використовувати співпрацю з державами Азії в інтересах свого розвитку.

Відносини України з азіатськими державами мають значний потенціал розвитку, що дозволяє говорити про них як про важливий та перспективний напрям зовнішньої політики України. **Азіатський напрям зовнішньої політики може стати вагомим чинником забезпечення потреб економічного та політичного розвитку України як суверенної позаблокової держави.** Водночас, поточний стан українсько-азіатських відносин не відповідає їх потенційним можливостям.

Національні інтереси України потребують формування виваженої комплексної політики на азіатському напрямку. **Політичний діалог на найвищому та високому рівнях з найвпливовішими державами Азії - це важлива складова розбудови політичних та**

економічних відносин. На сучасному етапі Україна зацікавлена у значній активізації контактів з азіатськими державами, що дозволила б посилити їх інтерес до України та розпочати процес формування комплексної регіональної політики.

В рамках торговельно-економічних відносин України з країнами Азії найбільш перспективною сферою є **розвиток виробничо-інвестиційної співпраці**, зокрема у формі залучення до економіки України прямих азіатських інвестицій та розміщення в Азії спільного виробництва з залученням українських технологій. Значні перспективи має така співпраця у стратегічних галузях: авіаційній, космічній, військово-технічній, енергетичній. Також перспективним для України напрямком є участь у будівництві та модернізації об'єктів промисловості, транспортної та енергетичної інфраструктури, розвідці та експлуатації корисних копалин.

Активний розвиток процесів регіональної економічної інтеграції в Азії (передусім навколо АСЕАН), формування за участю азіатських держав трансрегіональних безпекових форумів та механізмів співпраці (АСЕМ, ШОС, АТЕС і т.д.) є об'єктивним підґрунтям для необхідності **пошуку Україною підходів до співпраці з регіональними об'єднаннями в Азії.** Залучення України до діяльності низки важливих регіональних механізмів, зокрема **АСЕМ та ШОС**, дозволило б створити необхідні умови для просування забезпечення національних інтересів, передусім в торговельно-економічній сфері.

Пріоритетом для України є комплексний розвиток відносин з найбільшими партнерами в Азії — **КНР, Індією, Японією, Південною Кореєю**, що включав би як активну торгово-економічну співпрацю з наголосом на залученні інвестицій та технологій в економіку України, так і розширення рамок політичного діалогу. Додатковим пріоритетом економічної співпраці України з Азією є посилення української присутності на ринках крупних азіатських держав, у торгівлі з якими існує позитивне сальдо на користь України. Інтенсифікація торгово-економічної співпраці з такими державами як Індонезія, Таїланд, В'єтнам, Малайзія, Пакистан, Бангладеш має значний потенціал нарощування українського експорту.

Відділ зовнішньої політики:

Гончарук А.З. – завідувач відділу

Микал О.К. – зав. сектору нових центрів зростання, к.і.н., д.ф. (ун-т Васеда)

Кобзаренко А.М. – старший консультант, к.п.н.